

Верховний
Суд

Огляд правових висновків
Верховного Суду
у складі судової палати
для розгляду справ про
банкрутство
Касаційного господарського суду

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за липень – грудень 2021 року

Зміст

1. Норми КУзПБ не встановлюють жодних обмежень щодо права фізичної особи – підприємця, визнаної банкрутом, на звернення до суду з позовом до третіх осіб 6
2. При розгляді кредиторських грошових вимог до боржника у справі про банкрутство застосовуються загальні норми цивільного законодавства про позовну давність, визначені у главі 19 «Позовна давність» ЦК України. Стороною, яка може зробити заяву про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог кредитора в процедурі розпорядження майном боржника, слід розуміти інших кредиторів, боржника та розпорядника майна боржника 8
3. Якщо після спливу 170 днів із дня введення процедури розпорядження майном не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації, задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, має здійснюватися за ухвалою господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, постановленою за результатом розгляду заяви кредитора, вимоги якого є забезпеченими 10
4. Положення частини п'ятої статті 116 КУзПБ самостійно та вичерпно регулюють поняття «член сім'ї боржника», яке є спеціальним, встановленим саме для визначення змісту правовідносин щодо відновлення платоспроможності фізичної особи. Стаття 3 СК України для регулювання відносин у справах про неплатоспроможність фізичних осіб не застосовується 13
5. КУзПБ не встановлює такої підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, як необґрунтованість вимог ініціюючого кредитора. Проте в разі необґрунтованості / непідтвердження вимог ініціюючого кредитора господарський суд має право відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство з посиланням на норму частини шостої статті 39 КУзПБ, яка з урахуванням концепції недостатньої якості закону є найбільш близькою за предметом регулювання до сфери спірних правовідносин 18
6. Справа за позовом із майновими (грошовими) вимогами до боржника, що виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство, відповідно приписів статті 7 КУзПБ розглядається господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство відповідача, по суті спору за правилами ГПК України в позовному провадженні в межах справи про банкрутств 22

2 Рішення, внесені до ЄДРСР за липень – грудень 2021 року

7. Грошова сума, яка є сплаченою боржнику за результатами аукціону та підлягає поверненню боржником покупцю після визнання результатів аукціону й укладеного за його наслідком договору недійсними, не є вимогою поточного кредитора до боржника, на неї не поширюються положення статей 64, 133 КУзПБ щодо черговості (порядку) задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство (неплатоспроможність) боржника, а її повернення боржником має здійснюватися в позачерговому порядку 25
8. Передбачене пунктом 4-3 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону про банкрутство в редакції Закону від 18.01.2018 № 2269-VIII законодавче звільнення боржника від встановленої частиною другою статті 625 ЦК України відповідальності у вигляді нарахування інфляційних втрат і трьох процентів річних на прострочену суму боргу за весь період прострочення виконання грошового зобов'язання узгоджується із частиною першою статті 13 ЦК України щодо меж здійснення особою цивільних прав відповідно до договору або актів цивільного законодавства, до яких абзацом другим частини другої статті 4 цього Кодексу віднесено закони України 29
9. Приписи статті 42 КУзПБ передбачають її застосування до правочинів, учинених боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство. Зазначена норма щодо відрахування трирічного строку розширеному тлумаченню не підлягає. Правочин (договір), укладений до відкриття провадження у справі про банкрутство, не може оцінюватися судом на предмет його відповідності / невідповідності вимогам законодавства про банкрутство, чинного на час укладення зазначеного правочину. Укладення боржником договору поза межами «підозрілого періоду», визначеного статтею 20 Закону про банкрутство, не виключає можливості звернення зацікавлених осіб (арбітражного керуючого або кредитора) з позовами про захист майнових прав та інтересів із підстав, передбачених нормами ЦК України, ГК України чи інших законів 33
10. Незважаючи на можливість закриття провадження у справі про банкрутство в судовій процедурі розпорядження майном, чинне законодавство не передбачає можливості закрити провадження у справах про банкрутство державних підприємств, у яких на момент набрання чинності Законом № 145-IX тривають уже запроваджені судові процедури санації чи ліквідації; провадження в такому разі продовжується з огляду на застосовану у відповідній справі процедуру з урахуванням пункту 4 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ 38

11. Зміна найменування та організаційно-правової форми, реорганізація, перетворення юридичної особи, яка має статус банку, в небанківську установу, її ліквідація не в порядку, встановленому Законом про банки, Законом про систему гарантування вкладів, не допускаються і не позбавляють її статусу банку, а тому не дають правових підстав для застосування до такої юридичної особи положень Закону про банкрутство й КУзПБ 44
12. Звернення в межах справи про банкрутство з позовом про визнання недійсними правочинів боржника на підставі загальних засад цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість захисту порушених прав кредиторів і боржника 47
13. Звернення в межах справи про банкрутство із заявою про визнання результатів аукціону недійсними особою, яка не є «зареєстрованим учасником аукціону» і водночас щодо якої організатор торгів не ухвалив жодного з рішень, передбачених приписами статті 61 Закону про банкрутство (зокрема, про відмову в допуску заявника до участі в аукціоні), може бути визнано ефективним способом захисту порушеного права такої особи в разі встановлення в судовому порядку обставин здійснення такою особою всіх передбачених цим Законом дій щодо набуття статусу «зареєстрованого учасника аукціону» та вчинення перешкод із боку організатора аукціону в участі такої особи в аукціоні 54
14. Умови застосування процедур банкрутства, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, якщо інше не передбачено КУзПБ або міжнародним договором України, згоду на обов'язковість якого надала Верховна Рада України, визначено статтею 97 вказаного Кодексу; такі процедури здійснюються за принципом взаємності 58

Перелік уживаних скорочень

ВГСУ	– Вищий господарський суд України
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
Закон про банкрутство	– Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»
Конвенція	– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КСУ	– Конституційний Суд України
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
СК України	– Сімейний кодекс України
судова палата	– судова палата для розгляду справ про банкрутство
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України
ФДМУ	– Фонд державного майна України

1. **Норми КУзПБ не встановлюють жодних обмежень щодо права фізичної особи – підприємця, визнаної банкрутом, на звернення до суду з позовом до третіх осіб**

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ТОВ "Фінансова компанія "Форінт" на постанову Східного апеляційного господарського суду від 18.03.2021 у справі № 5023/5722/11 (922/3331/20) за позовом ФОП Співака В. В. до ОСОБА_1 та ТОВ "Фінансова компанія "Форінт" про визнання недійсними договорів і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Постановою Господарського суду Харківської області від 22.11.2011 ФОП Співака В. В. визнано банкрутом та відкрито ліквідаційну процедуру.

Ухвалою суду від 12.04.2016 призначено ліквідатора боржника.

У жовтні 2020 року боржник у межах справи про банкрутство звернувся до господарського суду з позовом про визнання недійсними договорів про відступлення права вимоги, який суд залишив без розгляду на підставі пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України.

Постановою Східного апеляційного господарського суду зазначену ухвалу скасовано, справу передано на розгляд місцевого господарського суду.

Не погодившись з постановою суду апеляційної інстанції ТОВ "ФК "Форінт" звернулося до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просило оскаржувану постанову скасувати та залишити в силі ухвалу суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Залишаючи постанову апеляційного господарського суду без змін, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Особливості провадження у справах про неплатоспроможність фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб – підприємців, визначені положеннями книги четвертої "Відновлення платоспроможності фізичної особи" КУзПБ.

Зокрема, статтею 113 КУзПБ унормовано, що провадження у справах про неплатоспроможність боржника – фізичної особи, фізичної особи – підприємця здійснюється в порядку, визначеному цим Кодексом для юридичних осіб, з урахуванням особливостей, встановлених названою Книгою.

У передбачених статтею 130 КУзПБ випадках господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника. Цією постановою суд також призначає керуючого реалізацією майна в порядку, визначеному цим Кодексом.

Згідно зі статтею 1 КУзПБ керуючий реалізацією (арбітражний керуючий) призначається господарським судом у справі про неплатоспроможність фізичної особи для здійснення реалізації майна банкрута та задоволення вимог кредиторів.

Оскільки норми ГПК України не встановлюють обмежень щодо права фізичної особи – підприємця на звернення з позовом до господарського суду, то, вирішуючи питання щодо можливості обмеження цивільної та процесуальної дієздатності

зазначеної особи, визнаної банкрутом, суд звернувся до положень КУзПБ, що регулюють відповідну процедуру неплатоспроможності.

Зокрема, з моменту визнання боржника банкрутом розпорядження усіма правами щодо майна, включеного до складу ліквідаційної маси, здійснює керуючий реалізацією від імені боржника. З моменту визнання боржника банкрутом і до винесення судового рішення про закриття процедури банкрутства реєстрація переходу права власності від/до боржника та обтяжень майна боржника, включаючи нерухоме майно і цінні папери, що існують в бездокументарній формі, відбувається виключно на підставі заяви керуючого реалізацією (частини четверта, п'ята статті 131 КУзПБ).

Отже, визнання фізичної особи банкрутом має для неї певні правові наслідки, зокрема обмеження повноважень розпорядження усіма правами щодо майна, включеного до складу ліквідаційної маси, які переходять до керуючого реалізацією.

Водночас наведені обмеження не стосуються майна боржника, визначеного частиною шостою статті 131 КУзПБ, що не включається до ліквідаційної маси, а також майна (коштів), зазначеного у частині сьомій цієї статті. Крім того, законодавцем передбачено можливість виключення окремих майнових об'єктів зі складу ліквідаційної маси (стаття 132 КУзПБ).

Тож є правильним твердження апеляційного господарського суду про те, що ні положення КУзПБ, ні інші норми чинного законодавства (в тому числі процесуального) не встановлюють обмежень для фізичної особи або фізичної особи – підприємця, визнаних банкрутами, щодо права на звернення до суду з позовом про визнання правочинів (договорів) недійсними.

Судом апеляційної інстанції з'ясовано, що зазначених обмежень не встановлює і постановою місцевого господарського суду про визнання ФОП Співака В. В. банкрутом. При цьому матеріали справи теж не містять доказів обмеження боржника у названих процесуальних правах будь-якими іншими судовими рішеннями.

Чинне законодавство України щодо відновлення платоспроможності визначає відмінні судові процедури, які застосовуються до боржників – юридичних та фізичних осіб, у тому числі підприємців. Порівняно з нормами Закону про банкрутство КУзПБ не передбачено застосування до фізичних осіб – підприємців ліквідаційної процедури (у розумінні згаданого Закону) та призначення ліквідатора.

Наведеним підтверджується правомірність висновку апеляційного суду про помилковість посилання суду першої інстанції на положення статей 59 та 61 КУзПБ, які передбачають наслідки визнання юридичної особи – боржника банкрутом, відкриття щодо нього ліквідаційної процедури та призначення ліквідатора, зокрема перехід функцій щодо управління і розпорядження майном, а також виконання повноважень керівника (органів управління) банкрута до ліквідатора.

Отже, висновки суду першої інстанції про те, що з дня призначення ліквідатора саме до нього перейшли повноваження боржника щодо пред'явлення до суду заяв (позовних заяв) про визнання недійсними правочинів (договорів), є неправомірними, що правильно встановлено апеляційним судом в оскаржуваній постанові.

Суд апеляційної інстанції дійшов правомірного висновку, що ФОП Співак В. В. не позбавлений права звернення до суду з позовом у цій справі, оскільки таких обмежень ні законом, ні судом не встановлено.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 08.09.2021 у справі № 5023/5722/11 (922/3331/20) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99860394>.

2. При розгляді кредиторських грошових вимог до боржника у справі про банкрутство застосовуються загальні норми цивільного законодавства про позовну давність, визначені у главі 19 «Позовна давність» ЦК України. Стороною, яка може зробити заяву про застосування позовної давності під час розгляду грошових вимог кредитора в процедурі розпорядження майном боржника, слід розуміти інших кредиторів, боржника та розпорядника майна боржника

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ТзОВ "ГРОСС" на постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 19.01.2021 у справі № 916/4644/15 про банкрутство ТзОВ "ПІВДЕНБУД" і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Одеської області порушено провадження у справі про банкрутство ТзОВ "ПІВДЕНБУД".

Ухвалою суду визнано грошові вимоги ТзОВ "ГРОСС" до боржника.

Постановою Південно-західного апеляційного господарського суду ухвалу суду першої інстанції в частині визнання грошових вимог скасовано і ухвалено в цій частині нове рішення про відмову у визнанні кредиторських вимог ТзОВ "ГРОСС" через вплив позовної давності, про застосування якої заявлено учасниками справи.

Не погоджуючись з постановою суду апеляційної інстанції, ТзОВ "ГРОСС" звернулося до КГС ВС з касаційною скаргою, в якій просила її скасувати та залишити в силі ухвалу суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Скасовуючи судові рішення судів попередніх інстанцій та направляючи справу на новий розгляд до місцевого господарського суду, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Вирішуючи питання застосування позовної давності у справі про банкрутство, необхідно керуватися нормами ЦК України, глава 19 "Позовна давність" якого включена до книги першої "Загальні положення", а отже, її положення поширюються не лише на договірні, а й на інші цивільні правовідносини.

У справі, що розглядається, кредитор звернувся до суду за захистом своїх прав шляхом подання заяви з грошовими вимогами до боржника у справі про його банкрутство.

Тобто кредитор звернувся до суду в розумінні статті 16 ЦК України з вимогою про захист свого майнового права та інтересу.

За таких умов положення про позовну давність поширюються і на майнові вимоги кредиторів, заявлені до боржника у справі про його банкрутство.

8 Рішення, внесені до ЄДРСР за липень – грудень 2021 року

Згідно із частинами третьою, четвертою статті 267 ЦК України позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення. Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови в позові.

Тлумачення частини третьої статті 267 ЦК України, положення якої сформульоване із застосуванням слова "лише" (синоніми "тільки", "виключно"), та відсутність будь-якого іншого нормативно-правового акта, який би встановлював інше правило застосування позовної давності, свідчить, що із цієї норми випливає безумовний висновок, відповідно до якого за відсутності заяви сторони у спорі суд не застосовує позовної давності (див. висновок, викладений у постанові ВСУ від 12.03.2017 у справі № 6-3063цс16).

Тобто цією нормою передбачено правило, згідно з яким суб'єктом звернення із заявою про застосування строків позовної давності є виключно сторона у спорі.

У процесуальному праві сторонами у спорі визначаються суб'єкти матеріально-правових відносин, які виступають на захист своїх інтересів та на яких поширюється законна сила судового рішення. У визначенні поняття "сторони" важливе значення має поєднання трьох складових: 1) сторони – головні особи, що беруть участь у справі; 2) сторони перебувають у стані спору про матеріальні права й охоронювані законом інтереси; 3) спір про право й охоронюваний законом інтерес є предметом судового розгляду і вирішення.

Сторонами у господарському процесі є учасники спірного матеріального правовідношення. Такими учасниками у справах позовного провадження є позивач та відповідач (частина перша статті 45 ГПК України).

Натомість провадження у справах про банкрутство має суттєві відмінності від позовного провадження, в тому числі щодо кола учасників таких правовідносин. Провадження у справі про банкрутство є самостійним видом судового провадження і характеризується особливим процесуальним порядком розгляду справ, специфічністю цілей і завдань, особливим суб'єктним складом, тривалістю судового провадження.

Тож норми глави 19 ЦК України про позовну давність повинні застосовуватися у відносинах банкрутства з урахуванням цих особливостей розгляду, цілей правового регулювання, порядку провадження у справах про банкрутство, правового статусу учасників тощо.

Однією з таких особливостей є розгляд судом вимог конкурсного кредитора до боржника у процедурі розпорядження майном боржника (у цьому разі – заяви ТОВ "ГРОСС", який здійснено судом першої інстанції у період дії Закону про банкрутство в редакції від 19.01.2013, умови, порядок звернення конкурсних кредиторів з грошовими вимогами до боржника, надання заперечень щодо цих вимог та їх розгляд судом.

Закон про банкрутство (КУзПБ з 21.10.2019) не встановлює, якого змісту можуть бути ці заперечення, та не обмежує суб'єктів, наділених правом на подання таких заперечень, у їх виборі, в тому числі у викладенні в них заяви про застосування позовної давності, вимог щодо форми якої чинне законодавство не передбачає, тоді

як право на їх подання спрямоване на унеможливлення переважного задоволення вимог одних кредиторів на шкоду іншим і дотримання балансу прав та інтересів кожного з учасників такого розгляду.

Тож очевидно, що в цьому разі слід застосовувати розширювальне тлумачення поняття "сторона спору", яке закріплено у частинах третій, четвертій статті 267 ЦК України, включаючи до кола таких суб'єктів учасників, які беруть участь у розгляді кредиторських вимог, інших кредиторів, розпорядника майна та боржника.

Зважаючи на викладене, наведене, для цілей застосування частин третьої, четвертої статті 267 ЦК України під час розгляду таких вимог стороною, яка може зробити заяву про застосування позовної давності, слід розуміти інших кредиторів, боржника та розпорядника майна боржника.

Такий підхід включає правову природу інституту банкрутства, забезпечує ефективне правове регулювання правовідносин банкрутства, зокрема розгляду кредиторських вимог в процедурі розпорядження майном боржника, оскільки забезпечує та надає можливість урахування прав й інтересів учасників такого розгляду, а також мінімізує вчинення недобросовісним боржником дій, спрямованих на завдання шкоди інтересам кредиторів через формування кредиторської заборгованості із заінтересованим кредитором (так званим "дружнім кредитором").

З огляду на зазначене ВС погодився з висновками апеляційного господарського суду щодо наявності в інших учасників справи про банкрутство та арбітражного керуючого права на звернення до суду із заявою (клопотанням) про застосування позовної давності у справі про банкрутство кредитора в процедурі розпорядження майном боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 09.09.2021 у справі № 916/4644/15 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100884643>.

3. Якщо після спливу 170 днів із дня введення процедури розпорядження майном не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації, задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, має здійснюватися за ухвалою господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, постановленою за результатом розгляду заяви кредитора, вимоги якого є забезпеченими

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ТОВ "Маріупольський млинкомбінат" та відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України на постанову Східного апеляційного господарського суду від 13.10.2020 у справі № 905/1923/15 за позовом ПАТ "Сбербанк" до ТОВ "Маріупольський млинкомбінат" про звернення стягнення на предмет іпотеки і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Донецької області визнано грошові вимоги АТ "Сбербанк" до ТОВ "Маріупольський млинкомбінат" і відкрито провадження у справі про банкрутство.

Постановою державного виконавця відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України зупинено вчинення виконавчих дій з примусового виконання наказу господарського суду на підставі пункту 4 частини першої статті 34, статті 35 Закону України "Про виконавче провадження" до закінчення дії зазначених обставин.

Ухвалою Господарського суду Донецької області відмовлено в задоволенні скарги АТ Сбербанк" на дії державного виконавця.

Східний апеляційний господарський суд ухвалу місцевого господарського суду скасував, скаргу задовольнив, визнав дії державного виконавця щодо зупинення вчинення виконавчих дій з примусового виконання наказу господарського суду неправомірними та зобов'язав їх поновити.

Не погоджуючись із зазначеною постановою, ТОВ "Маріупольський млинкомбінат" звернулося до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просило її скасувати і залишити в силі ухвалу суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Скасовуючи постанову апеляційного господарського суду та залишаючи в силі ухвалу суду першої інстанції, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Положення Закону України "Про виконавче провадження" є лише загальним правилом, що визначає механізми, які мають обов'язково бути застосовані виконавцями у процесі виконання судових рішень.

З моменту порушення стосовно боржника справи про банкрутство він перебуває в особливому правовому режимі, і спеціальними нормами КУзПБ для випадків звернення стягнення на майно боржника встановлені спеціальні правила.

Тож, досліджуючи спірне питання щодо правомірності дій державного виконавця, слід виходити з аналізу статей 34, 35 Закону України "Про виконавче провадження" у нормативному поєднанні з нормами КУзПБ, окремі положення якого визначають правовий режим та обмеження з розпорядження майном боржника, щодо якого відкрито провадження у справі про неплатоспроможність та застосовані відповідні процедури.

Відповідно до частини першої статті 41 КУзПБ мораторій на задоволення вимог кредиторів – це зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), строк виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до дня введення мораторію.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів вводиться одночасно з відкриттям провадження у справі про банкрутство, про що зазначається в ухвалі господарського суду. Ухвала є підставою для зупинення вчинення виконавчих дій. Про запровадження мораторію розпорядник майна повідомляє відповідному органу

або особі, яка здійснює примусове виконання судових рішень, рішень інших органів, за місцезнаходженням (місцем проживання) боржника та місцезнаходженням його майна (частина друга статті 41 КУзПБ).

Приписами частини третьої цієї статті передбачено, що протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів забороняється, зокрема, стягнення на підставі виконавчих та інших документів, що містять майнові вимоги, у тому числі на предмет застави, за якими стягнення здійснюється в судовому або в позасудовому порядку відповідно до законодавства, крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від продажу майна боржника), перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж, а також у разі виконання рішень у немайнових спорах.

Дія мораторію на задоволення вимог кредиторів не поширюється на вимоги поточних кредиторів, виплату заробітної плати та нарахованих на ці суми страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, виплату авторської винагороди, аліментів, а також на вимоги за виконавчими документами немайнового характеру, що зобов'язують боржника вчинити певні дії чи утриматися від їх вчинення (абзац перший частини п'ятої статті 41 КУзПБ).

Згідно із частиною восьмою статті 41 КУзПБ дія мораторію припиняється з дня закриття провадження у справі про банкрутство. Щодо задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, дія мораторію припиняється автоматично після спливу 170 календарних днів з дня введення процедури розпорядження майном, якщо господарським судом протягом цього часу не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації.

У частині шостій статті 41 КУзПБ закріплено, що задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, здійснюється лише в межах провадження у справі про банкрутство.

Звернення стягнення на майно боржника за вимогами, на які не поширюється дія мораторію, здійснюється виключно за ухвалою господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство (частина п'ята статті 41 КУзПБ).

Тобто правомірними можна вважати ті дії щодо звернення стягнення на майно боржника, які будуть здійснені в межах провадження у справі про банкрутство.

Тож не можна вважати правомірними дії державного виконавця щодо звернення стягнення на предмет іпотеки боржника, який перебуває у процедурі банкрутства, на підставі лише положень Закону України "Про виконавче провадження", без врахування процедур і положень КУзПБ, норми якого мають пріоритет у застосуванні при розгляді справ про банкрутство щодо інших законодавчих актів України.

Провадження у справах про банкрутство є самостійним видом судового провадження і характеризується особливим процесуальним порядком розгляду

справ, специфічністю цілей і завдань, особливим суб'єктивним складом, тривалістю судового провадження, що істотно відрізняють це провадження від позовного. З моменту порушення стосовно боржника справи про банкрутство він перебуває в особливому правовому режимі, який змінює весь комплекс юридичних правовідносин боржника.

Після спливу 170 днів з дня введення процедури розпорядження майном, якщо господарським судом протягом цього часу не було винесено постанову про визнання боржника банкрутом або ухвалу про введення процедури санації, задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, має здійснюватися за ухвалою суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, постановленою господарським судом за результатом розгляду заяви кредитора, вимоги якого є забезпеченими.

Тому висновки апеляційного суду про відсутність законних підстав для зупинення вчинення виконавчих дій державним виконавцем за результатами розгляду скарги на рішення, дії державного виконавця щодо їх правомірності/неправомірності, здійснені лише на підставі положень чинного законодавства, яке регламентує його діяльність в порядку процедури, визначеної Законом України "Про виконавче провадження", без врахування та нормативного поєднання з положеннями КУзПБ, що передбачають спеціальне регулювання процедури розпорядження майном боржника, щодо якого відкрито провадження у справі про неплатоспроможність, в тому числі майном, яке є предметом забезпечення.

Отже, суд першої інстанції дійшов правильного висновку про відсутність порушень державним виконавцем порядку вчинення виконавчих дій, передбачених Законом України "Про виконавче провадження", в частині зупинення вчинення виконавчих дій з примусового виконання наказу господарського суду, зважаючи на імперативні приписи положень КУзПБ щодо реалізації майнових активів боржника, які є предметом забезпечення, лише в межах провадження у справі про банкрутство в порядку, визначеному цим Кодексом.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 905/1923/15 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100424282>.

4. Положення частини п'ятої статті 116 КУзПБ самостійно та вичерпно регулюють поняття «член сім'ї боржника», яке є спеціальним, встановленим саме для визначення змісту правовідносин щодо відновлення платоспроможності фізичної особи. Стаття 3 СК України для регулювання відносин у справах про неплатоспроможність фізичних осіб не застосовується

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_2 на ухвалу Господарського суду міста Києва від 09.12.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 27.01.2021 у справі № 910/6639/20 про неплатоспроможність ОСОБА_2 і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

13 Рішення, внесені до ЄДРСР за липень – грудень 2021 року

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду міста Києва, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду, провадження у справі про неплатоспроможність ОСОБА_2 закрито на підставі статті 90 КУзПБ, оскільки при зверненні до суду із заявою про відкриття провадження у справі та впродовж її розгляду боржник, порушивши приписи КУзПБ, не дотримав вимог щодо повноти та достовірності відомостей, наведених у декларації про його майновий стан у справі про неплатоспроможність, зокрема не усунув недоліків та не зазначив інформації про нематеріальні активи, а також інформації про членів сім'ї, в тому числі матір, у власності якої відповідно до матеріалів справи перебуває житловий будинок, земельні ділянки та транспортний засіб.

Не погодившись із зазначеними судовими рішеннями, ОСОБА_2 звернулася до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просила зазначені судові рішення скасувати, справу направити до суду першої інстанції для продовження розгляду.

ОЦІНКА СУДУ

Залишаючи оскаржувані судові рішення без змін, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Пунктом 11 частини третьої статті 116 КУзПБ визначено, що до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність додається декларація про майновий стан боржника за формою, затвердженою державним органом з питань банкрутства

Відповідно до частини п'ятої статті 116 КУзПБ декларація про майновий стан подається боржником за три роки (за кожен рік окремо), що передували поданню до суду заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Декларація повинна містити інформацію щодо майна, доходів та витрат боржника і членів його сім'ї, що перевищують 30 розмірів мінімальної заробітної плати.

Інститут надання фізичною особою декларації про майновий стан боржника за останні три роки разом із заявою про визнання її неплатоспроможною обумовлений передусім необхідністю визначення обсягів майнових активів боржника з метою ефективного здійснення процедури погашення боргів такої особи, зокрема шляхом їх реструктуризації та подальшого задоволення грошових вимог кредиторів.

Саме тому реалізація обов'язку фізичної особи, яка звернулася до компетентного суду за визнанням факту її неплатоспроможності, надавати достовірну інформацію про все наявне майно зумовлена не лише формальними вимогами законодавця, а й сутнісним змістом процедур у справах про неплатоспроможність фізичної особи.

Отже, надання декларації про майновий стан є процесуальним обов'язком боржника у провадженні про неплатоспроможність фізичної особи.

Суди встановили, що за результатом перевірки декларацій боржника керуючий реструктуризацією виявив названі розбіжності у відомостях, зазначених у деклараціях (матір боржника володіє транспортним засобом, а матеріали справи містять докази, що можуть свідчити про користування ним боржником, однак декларація не містить відповідних відомостей, як і не наведено в ній інформації про

нематеріальні активи боржника), а також факти подання боржником неповної та недостовірної інформації.

У зв'язку з неподанням боржником виправленої декларації про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника і членів його сім'ї зборами кредиторів було прийнято рішення про звернення до суду з клопотанням про закриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника.

Пунктом 1 частини сьомої статті 123 КУзПБ передбачено, що суд приймає рішення про закриття провадження у справі за клопотанням зборів кредиторів, сторони у справі або з власної ініціативи, якщо встановить, зокрема, що боржник у декларації про майновий стан зазначив неповну та/або недостовірну інформацію про майно, доходи та витрати боржника і членів його сім'ї і упродовж семи днів після отримання звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки такої декларації не надав суду виправлену декларацію про майновий стан з повною і достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника і членів його сім'ї.

Водночас певні неточності в декларації про майновий стан не можуть слугувати підставою для відмови у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність або закриття провадження у такій категорії справ, оскільки законодавець наділив боржника можливістю усунути такі неточності шляхом надання суду виправленої декларації.

Аналіз пункту 11 частини третьої статті 116, пункту 1 частини сьомої статті 123 КУзПБ свідчить, що законодавець визначив певну послідовність дій учасників у справі про неплатоспроможність фізичної особи, а саме:

- боржник надає суду декларації;
- керуючий реструктуризацією перевіряє надані боржником декларації та виявляє наявність у них неповної та/або недостовірної інформації, а у випадку підтвердження такого факту за результатом перевірки повідомляє боржника у формі відповідного звіту;
- отримавши звіт керуючого реструктуризацією про результати перевірки декларацій, боржник упродовж семи днів (з дати отримання звіту) має право надати суду виправлену декларацію про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника і членів його сім'ї з урахуванням наданих керуючим реструктуризацією зауважень.

Отже, керуючий реструктуризацією здійснює перевірку декларації боржника, оформлює висновки за результатами проведеної перевірки та в разі виявлення ним неповної та/або недостовірної інформації про майно, доходи та витрати боржника і членів його сім'ї, обов'язково її доводить до відома боржника, у результаті чого в нього виникає право виправити декларацію у строк встановлений законом.

При цьому нормами КУзПБ не передбачено перевірки керуючим реструктуризацією виправлених декларацій, а зазначена в них інформація підлягає оцінці судом та використанню при подальшому розгляді справи.

Зі змісту пункту 1 частини сьомої статті 123 КУзПБ убачається, що в разі якщо боржник не скористався наданим йому правом усунути виявлені за наслідком перевірки керуючим реструктуризації недоліки щодо повноти та достовірності інформації, зазначеної у поданих ним (боржником) деклараціях, настають визначені цією нормою наслідки у вигляді закриття провадження у справі.

Судами встановлено, що за результатом перевірки декларацій боржника керуючий реструктуризацією виявив невідповідність та неповноту інформації у зазначених відомостях, про що боржник повідомлений належним чином; виявлені керуючим реструктуризації невідповідності підтверджені наявними у справі доказами; боржник не надав суду виправлену декларацію про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника і членів його сім'ї.

З урахуванням викладеного та встановлених судами обставин справи ВС погодився з висновками судів про наявність правових підстав для закриття провадження у справі про неплатоспроможність ОСОБА_2 на підставі пункту 1 частини сьомої статті 123 та пункту 9 частини першої статті 90 КУзПБ.

Стосовно безумовного віднесення батьків, зокрема матері, до членів сім'ї боржника, що має наслідком необхідність відображення відповідної інформації у декларації, ВС зазначив таке.

Базове поняття "член сім'ї" СК України встановлює на підставі критеріїв спільного проживання, пов'язаності спільним побутом, наявності взаємних прав та обов'язків.

Водночас застосування поняття "член сім'ї" в інших галузях законодавства може розширювати чи звужувати коло осіб, які підпадають під це поняття, залежно від мети правового регулювання тієї чи іншої галузі, правового інституту або окремої правової норми.

З моменту порушення справи про банкрутство стосовно боржника/відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржник перебуває в особливому правовому режимі, який змінює весь комплекс його юридичних правовідносин (правовий висновок, викладений у постанові ВП ВС від 12.03.2019 у справі № 918/420/16 та в низці постанов КГС ВС у справах про банкрутство).

КУзПБ як спеціальний нормативно-правовий акт має пріоритет перед іншими законодавчими актами України у регулюванні відносин, пов'язаних з банкрутством юридичних осіб та неплатоспроможністю фізичних осіб, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом.

З огляду на мету та цілі КУзПБ інститут неплатоспроможності фізичних осіб призначений для зняття з боржника – фізичної особи тягаря боргів, які мають значний розмір і не можуть бути погашені за рахунок поточних доходів та належного цій особі майна. Правове регулювання відносин, що виникають між боржником та іншими учасниками справи про неплатоспроможність, має на меті поетапно створити для боржника – фізичної особи найбільш сприятливі умови для погашення боргів шляхом їх реструктуризації, а при нерезультативності таких заходів – забезпечити ефективний механізм продажу активів боржника.

Коло членів сім'ї боржника визначено в частині п'ятій статті 116 КУзПБ у зв'язку із встановленням його обов'язку подати декларацію про майновий стан боржника за відповідною формою, затвердженою державним органом з питань банкрутства, як додаток до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Подання декларації про майновий стан боржника полягає у необхідності підтвердження наявності підстав для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, зазначених у частині другій статті 115 КУзПБ.

Подання декларації про майновий стан надає можливість не лише встановити перелік та вартість майна, стан доходів та витрат на відповідну дату, а й динаміку розміру активів за відповідний період. Поряд з цим декларація повинна містити відомості, що можуть свідчити про ухилення боржника від погашення боргу перед кредиторами.

Уключення до кола членів сім'ї осіб, які перебувають у шлюбі з боржником (у тому числі якщо шлюб розірвано протягом трьох років до дня подання декларації), а також їхніх дітей, у тому числі повнолітніх, батьків, осіб, які перебувають під опікою чи піклуванням боржника, пояснюється зазвичай фідуціарним характером відносин боржника з цими особами (обов'язок діяти якнайкраще в інтересах таких осіб), що може сприяти ухиленню від виконання боржником зобов'язань перед кредиторами шляхом перереєстрації майна (майнових прав) на цих осіб. До таких зловживань боржник може вдаватися незалежно від того, що ці особи проживають окремо від боржника, не пов'язані з ним спільним побутом та сімейними правами і обов'язками.

Таке розуміння застосування поняття "член сім'ї" у процедурі провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи дає підстави для висновку про включення до кола членів сім'ї боржника у частині п'ятій статті 116 КУзПБ осіб, які не є членами сім'ї в розумінні статті 3 СК України, оскільки не є особами, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки.

Положення частини п'ятої статті 116 КУзПБ самостійно і вичерпно регулюють поняття "член сім'ї боржника", яке є спеціальним, встановленим саме для визначення змісту правовідносин щодо відновлення платоспроможності фізичної особи. Стаття 3 СК України для регулювання відносин у процедурі розгляду справ про неплатоспроможність фізичних осіб не застосовується.

Отже, судове тлумачення частини п'ятої статті 116 КУзПБ з огляду на мету правового регулювання відносин неплатоспроможності такого боржника в обов'язковому порядку відносить до поняття "член сім'ї боржника" його дітей (у тому числі повнолітніх), батьків та осіб, які перебувають під опікою чи піклуванням боржника, незалежно від того, що вони не проживають з ним спільно, не пов'язані спільним побутом і не мають взаємних прав та обов'язків.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 910/6639/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100456026>.

5. КУзПБ не встановлює такої підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство, як необґрунтованість вимог ініціюючого кредитора. Проте в разі необґрунтованості / непідтвердження вимог ініціюючого кредитора господарський суд має право відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство з посиланням на норму частини шостої статті 39 КУзПБ, яка з урахуванням концепції недостатньої якості закону є найбільш близькою за предметом регулювання до сфери спірних правовідносин

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ПАТ "Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк" на ухвалу Господарського суду Київської області від 31.08.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 25.11.2020 у справі № 911/2043/20 про банкрутство ТОВ "Леннет солар" і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Київської області, залишеною без змін постановою Північного апеляційного господарського суду, відмовлено ПАТ "Промінвестбанк" у відкритті провадження у справі про банкрутство ТОВ "Леннет солар".

Не погодившись із зазначеними судовими рішеннями, ініціюючий кредитор – ПАТ "Промінвестбанк" звернувся до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просив їх скасувати, а справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Залишаючи судові рішення судів попередніх інстанцій без змін, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Стадія відкриття провадження у справі про банкрутство має своїми наслідками не лише заходи процесуального характеру, а й майнового. При цьому внаслідок введення мораторію на задоволення вимог кредиторів ухвала про відкриття провадження у справі про банкрутство поширюється на майнові відносини між боржником та невизначеним на момент винесення ухвали підготовчого засідання колом осіб – конкурсних кредиторів.

Тому обов'язком ініціюючого кредитора є надання суду достатніх належних доказів існування непогашеного грошового зобов'язання боржника перед кредитором з метою унеможливлення у майбутньому розумних сумнівів інших кредиторів боржника в обґрунтованості відкриття провадження у справі про банкрутство (постанова КГС ВС від 18.02.2021 у справі № 904/3251/20).

Тож при відкритті провадження у справі про банкрутство важливим є питання обґрунтованості кредиторських вимог ініціюючого кредитора, за заявою якого відкривається провадження у справі.

З огляду на важливі правові наслідки відкриття провадження у справі про банкрутство, які крім заявника та боржника стосуються невизначеного кола осіб – потенційних кредиторів боржника, ухваленню відповідного рішення суду має передувати системний аналіз обставин, пов'язаних з правовідносинами, з посиланням на які заявник обґрунтовує свої вимоги до боржника на підставі

поданих доказів. Лише після з'ясування та перевірки таких обставин суд може встановити обґрунтованість вимог кредитора до боржника, а також наявність чи відсутність спору про право у цих правовідносинах як передумови для відкриття провадження у справі (постанова КГС ВС від 16.02.2021 у справі № 911/2042/20).

Отже, звернення кредитора до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, по суті, є реалізацією кредитором права на судовий захист власних майнових прав за відсутності належного виконання грошового зобов'язання боржником. У зв'язку з цим, кредитор повинен надати суду докази на підтвердження наявності у нього права, яке підлягає захисту, та навести обставини, що є підставою для звернення до суду.

При цьому на господарський суд покладається обов'язок перевірки обґрунтованості вимог ініціюючого кредитора та з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, що, враховуючи принцип дотримання балансу захисту публічного та приватного інтересів, має здійснюватися судом незалежно від погодження боржником із заявленими вимогами чи, навпаки, пасивної процесуальної поведінки боржника у вигляді неподання ним відзиву на заяву про відкриття відповідного провадження.

У справі, що розглядалася, ПАТ "Промінвестбанк" ініціювало питання відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ "Леннет солар" з підстав наявності у боржника заборгованості за договором, яку він неспроможний погасити. При цьому частина боргу була підтверджена рішенням суду від 19.10.2017 у справі № 911/2482/17.

Вирішуючи питання обґрунтованості заявлених вимог та, як наслідок, наявності/відсутності підстав відкриття провадження у справі, суди попередніх інстанцій встановили такі обставини:

- між ПАТ "Промінвестбанк" (банк-гарант) та ТОВ "Леннет солар" (принципал) укладено договір банківської гарантії, заборгованість за яким визначена банком як грошові вимоги до боржника;

- у заяві ініціюючим кредитором зазначено, що боржник (принципал) не сплатив нараховані банком-гарантом комісійну винагороду, 3 % річних та судовий збір, що підтверджується рішенням суду від 19.10.2017 у справі № 911/2482/17;

- відповідно до ухвали суду від 27.12.2017 у справі № 761/43884/17 за ознаками вчинення кримінального правопорушення наявне кримінальне провадження, для дослідження обставин якого слідчому надано тимчасовий доступ та можливість вилучити відповідні документи (інформацію) з метою перевірки стану здійснення фінансової діяльності ПАТ "Промінвестбанк". Водночас в ухвалі зазначено, що ПАТ "Промінвестбанк" було здійснено переуступку боргу російській компанії ООО "КапиталЮгИнвест", зокрема, за договором банківської гарантії, укладеним між ПАТ "Промінвестбанк" та ТОВ "Леннет солар";

- 02.03.2016 між ПАТ "Промінвестбанк" (цедент) та ООО "КапиталЮгИнвест" (цесіонарій) укладено договір цесії щодо прав цедента за договором банківської гарантії.

- за договором цесії заявником були передані ООО "КапіталЮгІнвест" усі права, у тому числі і права на забезпечення виконання зобов'язання за договором банківської гарантії.

Ураховуючи встановлене, суди дійшли висновку про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство ТОВ "Леннет солар", оскільки право ПАТ "Промінвестбанк", на підставі якого воно звернулося до суду, є спірним.

ВС зазначив, що обставина наявності чинного судового рішення, ухваленого в результаті вирішення спору щодо стягнення грошового зобов'язання, на підставі якого заявлено вимоги ініціюючого кредитора до боржника, як правило, свідчить про відсутність між цими особами спору про право щодо такого зобов'язання.

Наявність судових рішень (які набрали законної сили та з огляду на положення статті 129¹ Конституції України та 326 ГПК України є обов'язковим до виконання) на момент звернення ініціюючого кредитора до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство є підтвердженням вирішення спору про право (безпосередньо між боржником та ініціюючим кредитором) судом у порядку позовного провадження (пункт 36.2 постанови КГС ВС від 15.06.2021 у справі № 904/3074/20).

Протилежний підхід порушує принципи остаточності судового рішення та юридичної визначеності ("res judicata"), а також згідно із стандартами нормотворчої техніки суперечить змісту самого правового визначення цієї категорії "спір про право, який підлягає вирішенню в порядку позовного провадження".

Поряд з цим встановлені судами фактичні обставини щодо передачі (яка відбулася до ухвалення рішення у справі № 911/2482/17) за договором цесії прав вимоги за зобов'язаннями, що виникли на підставі договору банківської гарантії, свідчить, що суб'єктивне право ініціюючого кредитора щодо таких вимог відсутнє, а тому заявником не доведено наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство.

У цьому конкретному та винятковому випадку в підготовчому засіданні суду відбулася перевірка обґрунтованості безспірних (підтверджених рішенням суду) вимог ініціюючого кредитора, оскільки судом встановлено факт передачі вимог за зобов'язаннями боржника іншій особі до ухвалення судового рішення у справі № 911/2482/17, яким кредитор підтверджував безспірність своїх вимог. Причому обставини передачі прав вимоги не були предметом дослідження у зазначеній справі.

Частиною першою статті 43 ГПК України визначено, що учасники судового процесу та їх представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається.

Залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню господарського судочинства, зокрема подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер (пункт 3 частини другої статті 43 ГПК України)

Як вбачається зі змісту оскаржених судових рішень, заявник – ПАТ "Промінвестбанк" всупереч зазначеним вимогам процесуального закону при вирішенні спору у справі № 911/2482/17 не повідомив суд про істотні обставини, зокрема про наявність договору цесії прав вимоги за зобов'язаннями, що виникли на підставі договору банківської гарантії, а отже, про відсутність у нього права стягнення з боржника коштів. Це свідчить про нехтування заявником процесуальними обов'язками сторони спору, недобросовісне користування процесуальними правами і зловживання ними при вирішенні спору у справі № 911/2482/17.

Крім того, судами попередніх інстанцій встановлено факт наявності кримінального провадження, в межах якого здійснюється перевірка фінансової діяльності ПАТ "Промінвестбанк", зокрема щодо обставин переуступки банком боргу російській компанії ООО "КапиталЮгИнвест" за договором банківської гарантії, заборгованість за яким стала підставою для звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ "Леннет солар".

Наведені обставини (попри наявність чинного судового рішення, яким підтверджено безспірність частини заявлених ініціюючим кредитором грошових вимог) через призму судового контролю в цій категорії справ не можуть бути залишені поза увагою господарського суду під час вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника.

Отже, встановлений судами факт передачі заявником – ПАТ "Промінвестбанк" за договором цесії іншій особі усіх прав, у тому числі і права на забезпечення виконання зобов'язання за договором банківської гарантії, свідчить про необґрунтованість заявлених кредитором вимог, що є самостійною і достатньою правовою підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника.

Норми частини шостої статті 39 КУзПБ, як і інші положення цього Кодексу, не містять окремого визначення такої підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство як необґрунтованість/непідтвердження вимог ініціюючого кредитора, однак (беручи до уваги визначений частиною першою статті 39 КУзПБ обов'язок суду щодо перевірки обґрунтованості вимог заявника) протилежний підхід, тобто відкриття провадження за цих умов, матиме наслідком порушення прав та інтересів боржника, інших його кредиторів і в цілому суперечитиме спрямованості законодавства у сфері неплатоспроможності.

Вирішуючи питання процесуальних наслідків подання ініціюючим кредитором заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, яка не містить належних доказів існування суб'єктивного права вимоги щодо грошових зобов'язань (частина яких є безспірними), суди попередніх інстанцій обґрунтовано послалися на норму частини шостої статті 39 КУзПБ (відмова у відкритті провадження у справі про банкрутство, якщо вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження), яка з урахуванням концепції недостатньої якості закону є найбільш близькою за предметом регулювання до сфери спірних правовідносин.

ВС зазначив про відсутність правових підстав для відступу від правової позиції КГС ВС, викладеної у постановах від 16.02.2021 у справі № 911/2042/20 та від 18.03.2021 у справі № 911/1922/20, однак звернув увагу на уточнення правових висновків щодо застосування положень частини шостої статті 39 КУзПБ у подібних правовідносинах.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.09.2021 у справі № 911/2043/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100456027>.

6. Справа за позовом із майновими (грошовими) вимогами до боржника, що виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство, відповідно до приписів статті 7 КУзПБ розглядається господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство.

Позивач у справі за позовом із поточними майновими (грошовими) вимогами до боржника для задоволення поточних вимог після визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури має подати письмову заяву з вимогами до боржника в порядку, визначеному статтею 60 КУзПБ.

Подання або неподання забезпеченим кредитором заяви про визнання його грошових вимог до боржника не може вважатися відмовою позивача від розгляду таких вимог у позовному провадженні чи бути підставою для відмови в задоволенні позову з майновими (грошовими) вимогами заставного кредитора до боржника, що, за загальним правилом, має бути розглянутий у межах справи про банкрутство відповідача в порядку статті 7 КУзПБ

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ліквідатора ТОВ "Український Рітейл" на постанову Центрального апеляційного господарського суду від 13.04.2021 у справі № 904/4455/19 за позовом ТОВ ВКФ "Алекс КОМ ЛТД" до ТОВ "Український Рітейл" про стягнення 81 499,58 грн і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області прийнято до розгляду позовну заяву ТОВ ВКФ "Алекс КОМ ЛТД" до ТОВ "Український Рітейл" про стягнення заборгованості та відкрито провадження у справі.

Ухвалою цього суду відкрито провадження у справі про банкрутство ТОВ "Український Рітейл".

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області матеріали справи за позовом ТОВ ВКФ "Алекс КОМ ЛТД" до ТОВ "Український Рітейл" про стягнення заборгованості передано для розгляду спору в межах справи про банкрутство ТОВ "Український Рітейл".

Ухвалою названого суду зупинене позовне провадження до затвердження реєстру вимог конкурсних кредиторів у справі про банкрутство ТОВ "Український Рітейл".

За результатами розгляду вимог конкурсних кредиторів та проведення попереднього засідання господарським судом постановлено ухвалу, якою завершено попереднє судове засідання у справі про банкрутство ТОВ "Український Рітейл".

Ухвалою названого суду поновлено позовне провадження та вирішено перейти до розгляду справи за правилами загального позовного провадження.

Рішенням цього суду в задоволенні позовних вимог ТОВ ВКФ "Алекс КОМ ЛТД" до ТОВ "Український Рітейл" про стягнення заборгованості відмовлено.

Постановою Центрального апеляційного господарського суду зазначене судове рішення скасовано, матеріали справи передано до суду першої інстанції для подальшого розгляду в межах справи про банкрутство ТОВ "Український Рітейл".

Не погодившись з постановою суду апеляційної інстанції, ліквідатор ТОВ "Український Рітейл" звернувся до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просив її скасувати і залишити в силі рішення суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій та закриваючи провадження у справі, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Щодо особливостей розгляду справи за позовом з майновими (грошовими) вимогами до боржника після відкриття провадження у справі про банкрутство відповідача

За змістом пункту 8 частини першої статті 20, частини тринадцятої статті 30 ГПК України, з якими кореспондуються приписи статті 7 КУзПБ, процесуальний закон визначає правило виключної підсудності справ про банкрутство та справ у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, незалежно від моменту виникнення таких вимог, зокрема справ за позовами з майновими (грошовими) вимогами до боржника, позовне провадження у яких відкрито до відкриття провадження у справі про банкрутство відповідача, стосовно яких у частині третій статті 7 КУзПБ встановлено імперативну вимогу їх передачі до господарського суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, для розгляду по суті спору в межах цієї справи.

Щодо порядку задоволення майнових (грошових) конкурсних вимог до боржника у справі позовного провадження, що розглядається в межах справи про банкрутство відповідача

Приймаючи таку справу за позовом з майновими (грошовими) вимогами до боржника, господарський суд, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство, має з'ясувати питання щодо заявлення позивачем кредиторських вимог відповідно до частини першої статті 45 КУзПБ та, якщо таку заяву подано позивачем до завершення розгляду позовних вимог, зупинити провадження у справі за позовом з майновими (грошовими) вимогами до боржника на підставі пункту 5 частини першої статті 227 ГПК України до набрання законної сили ухвалою суду за результатами розгляду конкурсних вимог позивача в порядку, визначеному КУзПБ.

Після постановлення господарським судом ухвали за результатами розгляду таких вимог позовне провадження у справі з майновими (грошовими) вимогами до боржника, що розглядається в межах справи про банкрутство, підлягає закриттю повністю або в частині на підставі пункту 2 частини першої статті 175, пункту 3 частини першої статті 231 ГПК України у випадку тотожності суб'єктного складу, предмета і підстав позову.

Неподання позивачем заяви про визнання його грошових вимог до боржника у справі про банкрутство в порядку, передбаченому КУзПБ, не може вважатися відмовою від таких вимог у позовному провадженні або бути підставою для відмови у задоволенні позову з майновими (грошовими) вимогами до боржника, що розглядається в межах справи про банкрутство відповідача в порядку статті 7 КУзПБ.

У разі незаявлення вимог до боржника у справі про банкрутство справа за позовом з майновими (грошовими) вимогами до боржника, що виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство, відповідно до приписів статті 7 КУзПБ має бути розглянута господарським судом, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство відповідача, по суті спору за правилами ГПК України у позовному провадженні в межах справи про банкрутство.

КУзПБ не встановлює преклюзивного строку для заявлення кредиторами вимог, що виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство, однак зволікання кредитора із заявленням конкурсних вимог до боржника у визначений частиною першою статті 45 КУзПБ тридцятиденний строк через розгляд аналогічних вимог у позовному провадженні звужує згідно з приписами частини четвертої цієї статті обсяг правомочностей такого кредитора, зокрема на заперечення вимог інших кредиторів чи оскарження судових рішень у справі про банкрутство, а також може вплинути на повноту задоволення вимог, адже такі кредитори не мають права вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів, а їх вступ у справу після розрахунків з іншими кредиторами не змінює здійсненого розподілу раніше сплачених коштів.

Щодо розгляду справи позовного провадження з майновими (грошовими) вимогами поточного кредитора до боржника

Системний аналіз положень статей 39, 45, 60, 64 КУзПБ дає підстави для висновку, що судові рішення про задоволення поточних вимог кредитора у справі позовного провадження, що набрало законної сили в порядку ГПК України, саме по собі не є підставою для набуття стягувачем за цим рішенням правомочностей поточного кредитора в ліквідаційній процедурі боржника та внесення відповідних відомостей до реєстру вимог кредиторів, а отже, і для задоволення таких вимог у ліквідаційній процедурі, адже не є результатом визначеного законодавцем процесуального порядку визнання і задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство – ухвалою суду за результатами розгляду заяви кредитора про визнання грошових вимог до боржника в порядку реалізації норм спеціального закону – статей 39, 60 КУзПБ.

Саме тому позивач у справі за позовом з поточними майновими (грошовими) вимогами до боржника, незалежно від стану (стадії) розгляду його позову, або стягувач за судовим рішенням у такій справі для задоволення поточних вимог після

визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури повинен подати письмову заяву з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують, в порядку, визначеному статтею 60 КУзПБ, тобто за власною волею трансформувати позовну вимогу у вимогу поточного кредитора до боржника, що може бути задоволено в ліквідаційній процедурі.

Щодо розгляду справи позовного провадження з майновими вимогами забезпеченого кредитора після відкриття провадження у справі про банкрутство відповідача

Природа майнових вимог до боржника не змінює встановленого статтями 20, 30, 31 ГПК України та статтею 7 КУзПБ обов'язку передачі справ за позовом з такими вимогами за підсудністю господарському суду, в провадженні якого перебуває справа про банкрутство відповідача, та імперативно визначеного порядку їх розгляду – по суті спору за правилами ГПК України у позовному провадженні в межах справи про банкрутство, а отже, такі правила поширюється і на відповідні позовні вимоги забезпечених кредиторів до боржника.

Законодавець не встановив обов'язку забезпеченого кредитора подати заяву про визнання грошових вимог, забезпечених заставою майна боржника, для їх задоволення у справі про банкрутство, проте передбачив для забезпеченого кредитора можливість подати таку заяву стосовно забезпечених вимог, а також право на заявлення грошових вимог до боржника, які не забезпечені заставою, або за відмови від забезпечення, що у цих двох випадках мають бути заявлені кредитором та розглянуті судом за загальними правилами для конкурсних або поточних вимог до боржника.

Тому сам факт подання або неподання забезпеченим кредитором заяви про визнання його грошових вимог до боржника не може вважатися відмовою позивача від розгляду таких вимог у позовному провадженні чи бути підставою для відмови у задоволенні позову з майновими (грошовими) вимогами заставного кредитора до боржника, що за загальним правилом має бути розглянутий в межах справи про банкрутство відповідача в порядку статті 7 КУзПБ.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 904/4455/19 можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/102010186>.

7. Грошова сума, яка є сплаченою боржнику за результатами аукціону та підлягає поверненню боржником покупцю після визнання результатів аукціону й укладеного за його наслідком договору недійсними, не є вимогою поточного кредитора до боржника, на неї не поширюються положення статей 64, 133 КУзПБ щодо черговості (порядку) задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство (неплатоспроможність) боржника, а її повернення боржником має здійснюватися в позачерговому порядку

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ПП "Комін Фінанс" на постанову Центрального апеляційного

25 Рішення, внесені до ЄДРСР за липень – грудень 2021 року

господарського суду та ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області у справі № 904/1907/15 за заявою ПП "Комін Фінанс" до ФОП Стасика О. В. про визнання грошових вимог у справі про банкрутство і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Постановою Господарського суду Дніпропетровської області визнано ФОП Стасика О. В. банкрутом і відкрито ліквідаційну процедуру.

Відбувся другий повторний аукціон з продажу майна банкрута, за результатами якого 1/4 частини його квартири продано ПП "Білоножко", правонаступником якого є ПП "Комін Фінанс".

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області, залишеною без змін постановою Центрального апеляційного господарського суду та постановою КГС ВС, визнано недійсними результати другого повторного аукціону з продажу майна банкрута, визнано недійсним договір купівлі-продажу, укладений за його результатами, скасовано державну реєстрацію права власності на 1/4 квартири банкрута.

До Господарського суду Дніпропетровської області надійшла заява ПП "Комін Фінанс" про визнання кредиторських вимог до ФОП Стасика О. В.

Ухвалою господарського суду, залишеною без змін постановою апеляційного господарського суду, грошові вимоги ПП "Комін Фінанс" до боржника відхилено.

Не погодившись із зазначеними судовими рішеннями, ПП "Комін Фінанс" звернулося до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просило їх скасувати та ухвалити нове рішення, яким визнати його грошові вимоги та включити їх до другої черги задоволення вимог кредиторів банкрута.

ОЦІНКА СУДУ

Залишаючи судові рішення судів попередніх інстанцій без змін, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Тлумачення змісту частини першої статті 216 ЦК України свідчить, що недійсний правочин не створює для сторін тих прав і обов'язків, які він мав створювати, а породжує лише передбачені законом наслідки, пов'язані з його недійсністю.

Такі юридичні наслідки під час виконання сторонами недійсного правочину поєднуються з реституційними, які полягають у поверненні в натурі кожною стороною одна одній одержаного ними на виконання цього правочину.

Двостороння реституція є обов'язковим наслідком визнаного судом недійсним правочину та не може бути проігнорована сторонами.

Тобто в разі недійсності правочину повернення отриманого сторонами за своєю правовою природою становить юридичний обов'язок, що виникає із закону та юридичного факту недійсності правочину.

КУзПБ не передбачає особливостей порядку виконання боржником обов'язку щодо повернення отриманого ним за недійсним правочином під час провадження у справі про банкрутство у зіставленні із загальними нормами цивільного законодавства.

Чинний КУзПБ ототожнює вимоги кредиторів до боржника із вимогами щодо грошових зобов'язань до боржника, і саме такі вимоги є предметом розгляду в провадженні у справі про банкрутство.

За змістом статті 1, частини першої статті 59 КУзПБ поточні вимоги кредитора до боржника можуть виникати у період з моменту відкриття господарським судом провадження у справі про банкрутство до визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури, оскільки із визнання боржника банкрутом у нього не виникає жодних додаткових зобов'язань, у тому числі зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), за винятком витрат, безпосередньо пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури (див. висновок, викладений у постанові КГС ВС у справі № 916/4181/14).

Отже, у ліквідаційній процедурі нові зобов'язання у банкрута можуть виникати виключно у випадках, прямо передбачених у КУзПБ, і порядок їх виконання визначений спеціальними нормами цього Кодексу. Такими випадками є зобов'язання з оплати поточних комунальних і експлуатаційних витрат та інших витрат, пов'язаних зі здійсненням ліквідаційної процедури (див. висновок, викладений у постанові КГС ВС від 09.06.2021 у справі № 911/5186/14).

Вимоги щодо повернення отриманого за недійсним правочином наведеними випадками не охоплюються, позаяк за своєю природою є лише встановленими законом наслідками, зумовленими недійсністю правочину.

Статтями 64, 133 КУзПБ урегульовано черговість (порядок) задоволення саме вимог кредиторів у справі про банкрутство (неплатоспроможність) боржника, які передбачають пропорційність погашення кожної черги вимог за недостатності майна боржника.

Віднесення у цьому разі грошових вимог, які виникли у покупця після визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури у зв'язку з визнанням недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута, до поточних вимог кредиторів, у тому числі витрат, пов'язаних зі здійсненням ліквідаційної процедури, які погашаються в порядку черговості, визначеної статтями 64, 133 КУзПБ, є недопустимим.

Адже у такому випадку може мати наслідком відтермінування встановленого частиною першою статті 216 ЦК України обов'язку на невизначений строк або ж в цілому робить досить примарним з урахуванням здійснення щодо боржника провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) повернення сплаченої покупцем грошової суми, що є несправедливим щодо нього як сторони недійсного правочину, яка повернула отримане за договором майно продавцю. Таке розуміння правових наслідків недійсності правочину не узгоджується та суперечить нормам статті 216 ЦК України, яка пов'язує застосування наслідків недійсності правочину лише з однією умовою – визнання судом такого правочину недійсним.

Тому, зважаючи на правову природу наслідків недійсності правочину, на обов'язок боржника щодо повернення отриманого за недійсним правочином не поширюються норми КУзПБ, які регулюють черговість (порядок) задоволення

вимог кредиторів, а його виконання має здійснюватися боржником у позачерговому порядку.

У разі пред'явлення до боржника, щодо якого здійснюється провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), окремої вимоги про застосування наслідків недійсності оспорюваного правочину її розгляд здійснюється у відокремленому позовному провадженні в межах справи про банкрутство боржника (основного провадження) за правилами, визначеними ГПК України, в тому числі з урахуванням приписів статті 162 ГПК України щодо форми, змісту позовної заяви та доданих до неї документів.

У випадку недотримання заявником такої форми, зокрема звернення до суду з вимогою щодо застосування наслідків недійсності правочину у вигляді заяви про визнання кредиторських вимог, суд має право залишити подану заяву без руху на підставі статті 174 ГПК України, надавши строк на усунення недоліків відповідної заяви.

Правило статті 216 ЦК України застосовується виключно до сторін правочину.

Водночас частинами першою, другою статті 1212 ЦК України визначено, що особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуте, згодом відпала.

Відповідно до пункту 1 частини третьої статті 1212 ЦК України положення цієї глави застосовуються також до вимог про повернення виконаного за недійсним правочином.

Системне тлумачення абзацу першого частини першої статті 216 ЦК України та пункту 1 частини третьої статті 1212 ЦК України свідчить, що: а) законодавець не передбачив можливості здійснення односторонньої реституції; б) правила абзацу першого частини першої статті 216 ЦК України застосовуються тоді, коли відбувається саме двостороння реституція; в) у тому разі, коли тільки одна із сторін недійсного правочину здійснила його виконання, для повернення виконаного підлягають застосуванню положення глави 83 ЦК України (висновок щодо застосування норм права, викладений у постанові КЦС ВС від 27.11.2019 у справі № 396/29/17, постановою КГС ВС від 12.06.2020 у справі № 906/775/17, від 13.05.2021 у справі № 910/6360/20).

З огляду на викладене для повернення виконаного за недійсним правочином у разі, коли тільки одна із сторін здійснила його виконання, правила статті 216 ЦК України не застосовуються, а повернення виконаного здійснюється на підставі положень глави 83 "Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави" ЦК України.

Тому в разі посилання заявника в заяві щодо застосування наслідків недійсності правочину на норми, які не підлягають застосуванню до спірних правовідносин, судам необхідно зважати, що це не може бути підставою для відмови у задоволенні такої заяви, оскільки суд при вирішенні справи враховує підставу (обґрунтування) заявлених вимог.

Частиною першою статті 123 ГПК України визначено, що судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.

До витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать, зокрема, витрати на професійну правничу допомогу (пункт 1 частини третьої статті 123 ГПК України).

Відповідно до частини першої статті 64 КУзПБ кошти, одержані від продажу майна банкрута, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів у порядку, встановленому цим Кодексом. При цьому в першу чергу задовольняються витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді (пункт 1 частини першої цієї статті Кодексу).

Згідно із частиною другою статті 133 КУзПБ витрати, пов'язані з провадженням у справі про неплатоспроможність (витрати на оплату судового збору, сплату винагороди і відшкодування витрат арбітражного керуючого, пов'язаних з виконанням ним своїх повноважень, оплату послуг спеціалістів для проведення оцінки майнових об'єктів, що підлягають продажу, а також витрати на проведення аукціону), відшкодовуються у повному обсязі до задоволення вимог кредиторів.

Отже, системний аналіз положень статті 1, пункту 12 частини третьої статті 2, частини шостої статті 12, частини першої статті 16, статті 123 ГПК України, частини першої статті 64 КУзПБ, частини другої статті 133 КУзПБ, статті 216 ЦК України свідчить, що витрати на професійну правничу допомогу за результатами розгляду вимоги про застосування наслідків недійсності договору, укладеного за результатами аукціону, не охоплюються реституційними наслідками, а належать до витрат, пов'язаних з провадженням у справі про банкрутство (неплатоспроможність) в господарському суді, які мають загальний порядок розподілу та відшкодування, передбачений нормами ГПК України. Такі витрати не є поточними вимогами у справі про банкрутство (неплатоспроможність) та відносяться: 1) у справі про банкрутство – до вимог першої черги (частина перша статті 64 КУзПБ); 2) у справі про неплатоспроможність – до витрат, що відшкодовуються в повному обсязі до задоволення вимог кредиторів (частина друга статті 133 КУзПБ).

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.09.2021 у справі № 904/1907/15 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101519204>.

8. Передбачене пунктом 4-3 розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону про банкрутство в редакції Закону від 18.01.2018 № 2269-VIII законодавче звільнення боржника від встановленої частиною другою статті 625 ЦК України відповідальності у вигляді нарахування інфляційних втрат і трьох процентів річних на прострочену суму боргу за весь період прострочення виконання грошового зобов'язання узгоджується із частиною першою статті 13 ЦК України щодо меж здійснення особою цивільних прав відповідно до договору або актів цивільного законодавства, до яких абзацом другим частини другої статті 4 цього Кодексу віднесено закони України.

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ПАТ "Криворізька теплоцентраль" на рішення Господарського суду

29 Рішення, внесені до ЄДРСР за липень – грудень 2021 року

Дніпропетровської області та постанову Центрального апеляційного господарського суду у справі № 904/5082/19 за позовом КП "Кривбасводоканал" до ПАТ "Криворізька теплоцентраль" про стягнення коштів і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області порушено провадження у справі про банкрутство ПАТ "Криворізька теплоцентраль", введено мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Ухвалою цього ж суду провадження у справі про банкрутство закрито у зв'язку із включенням ПАТ "Криворізька теплоцентраль" до списку підприємств, щодо яких прийнято рішення про приватизацію.

КП "Кривбасводоканал" звернулося з позовом до ПАТ "Криворізька теплоцентраль" і просило суд стягнути з відповідача 3 % річних та втрати від інфляції.

Позовні вимоги обґрунтовано невиконанням відповідачем рішення господарського суду у справі № 39/29 щодо стягнення заборгованості за надання послуг з водопостачання та водовідведення.

Рішенням Господарського суду Дніпропетровської області, залишеним без змін постановою Центрального апеляційного господарського, позов задоволено частково.

Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що з огляду на положення частини третьої статті 19 Закону про банкрутство правових підстав для стягнення коштів, нарахованих у період дії мораторію у справі про банкрутство відповідача, немає.

Крім того, 07.03.2018 набрав чинності Закон України "Про приватизацію державного і комунального майна". Обмеження щодо нарахування 3 % річних та інфляційних втрат для підприємств, включених до переліку підприємств, що підлягають приватизації, діють з моменту набрання чинності положеннями, якими встановлено ці обмеження, тобто з 07.03.2018.

Не погоджуючись із зазначеними судовими рішеннями, ПАТ "Криворізька теплоцентраль" звернулося до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просило їх скасувати в частині задоволених позовних вимог і ухвалити нове рішення про відмову в їх задоволенні.

ОЦІНКА СУДУ

Скасовуючи частково судові рішення судів попередніх інстанцій та ухвалюючи в цій частині нове рішення, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Відповідно до положень пункту 4-3 розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про банкрутство, яким доповнено зазначений розділ згідно із Законом України "Про приватизацію державного і комунального майна", провадження у справах про банкрутство боржників, якими є державні підприємства та/або господарські товариства, більше ніж 50 відсотків акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі, щодо яких прийнято рішення про приватизацію, підлягає припиненню, крім тих, що ліквідуються за рішенням власника.

Після припинення провадження у справі про банкрутство забороняється стягнення на підставі виконавчих та інших документів, що містять майнові вимоги, у тому числі на предмет застави, за якими стягнення здійснюється в судовому або в позасудовому порядку відповідно до законодавства, крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від продажу майна боржника), перебування майна на стадії продажу з моменту оприлюднення інформації про продаж, а також у разі звернення стягнення на заставлене майно та виконання рішень у немайнових спорах; не нараховується неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші фінансові санкції за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань із задоволення всіх вимог, зупиняється перебіг позовної давності, не застосовується індекс інфляції за весь час прострочення виконання грошового зобов'язання, три проценти річних від простроченої суми тощо.

Зазначені дії не поширюються на задоволення вимог поточних кредиторів, на виплату заробітної плати та нарахованих на ці суми страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, на виплату авторської винагороди, аліментів, а також на вимоги за виконавчими документами немайнового характеру, що зобов'язують боржника вчинити певні дії чи утриматися від їх вчинення.

Згідно з пунктом 1 розділу V "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна" цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Системний аналіз положень статті 12, частин першої, другої Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна", пункту 4-3 розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про банкрутство свідчить, що зазначеним пунктом Закону про банкрутство, який діяв у визначений позивачем період, встановлено винятки щодо можливості нарахування інфляційних втрат та 3 % річних в порядку статті 625 ЦК України щодо окремих суб'єктів господарювання – державних підприємства та/або господарських товариств, більше ніж 50 відсотків акцій (часток) яких прямо чи опосередковано належать державі, щодо яких прийнято рішення про приватизацію та припинено провадження у справі про банкрутство внаслідок прийняття рішення компетентного органу про приватизацію.

Законодавцем фактично введено на час приватизації такі заборони та обмеження, які існували під час дії мораторію в процедурі банкрутства цього боржника.

Відсутність у КУзПБ, введеному в дію з 21.10.2019, положень щодо заборони нарахування інфляційних втрат та 3 % річних за зобов'язаннями такого суб'єкта господарювання не виключає правильності застосування приписів пункту 4-3 розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про банкрутство, яка є наслідком припинення провадження у справі з підстав приватизації боржника та була чинною на момент виникнення спірних правовідносин.

Передбачене пунктом 4-3 розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про банкрутство в редакції Закону від 18.01.2018 № 2269-VIII законодавче звільнення боржника від відповідальності щодо нарахування інфляційних втрат та 3 % річних на прострочену суму боргу за весь період прострочення виконання грошового зобов'язання, встановленої частиною другою статті 625 ЦК України, узгоджується з частиною першою статті 13 ЦК України щодо меж здійснення особою цивільних прав відповідно до договору або актів цивільного законодавства, до яких абзацом другим частини другої статті 4 цього Кодексу віднесено закони України. Тобто норми пункту 4-3 розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про банкрутство мають зворотну силу в часі та поширюють свою дію на правовідносини, які виникли до прийняття Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна", яким внесено пункт 4-3 до розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про банкрутство.

Правова позиція, викладена в постановках КГС ВС від 24.09.2019 у справі № 904/2103/19, від 25.06.2020 у справі № 904/4700/19, від 15.09.2020 у справі № 904/4699/19 щодо застосування пункту 4-3 розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про банкрутство, узгоджується з правовими висновками, викладеними у мотивувальній частині цієї постанови.

Водночас з урахуванням висновків щодо дії Закону у часі, викладених у мотивувальній частині цієї постанови, ВС вважав за можливе відступити від правової позиції, викладеної у постанові КГС ВС від 11.11.2020 у справі № 904/5083/19.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 23.03.2017 у справі № 904/128/17 порушено провадження у справі про банкрутство ПАТ "Криворізька теплоцентраль", а розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 № 358-р "Про затвердження переліку об'єктів великої приватизації державної власності, що підлягають приватизації у 2018 році" та від 16.01.2019 № 36-р "Про затвердження переліку об'єктів приватизації державної власності" затверджено перелік об'єктів великої приватизації державної власності.

Уключення ПАТ "Криворізька теплоцентраль" до переліку об'єктів великої приватизації державної власності, що підлягають приватизації у 2018 році, є підставою для застосування положень статті 12, пунктів 1, 2 розділу "Прикінцевих та перехідних положень" Закону України "Про приватизацію державного майна" та пункту 4-3 Розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про банкрутство, який був чинним на момент виникнення спірних правовідносин.

Водночас суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про відсутність підстав для застосування до спірних правовідносин зазначених положень закону, оскільки названі норми встановлюють пряму заборону на нарахування відповідачу інфляційних втрат та 3 % річних від простроченої суми за будь-який період прострочення щодо виконання грошового зобов'язання відповідно до рішення господарського суду у справі № 39/29, зокрема, і до моменту порушення справи про банкрутство, якщо таке нарахування здійснено після закриття провадження у справі

про банкрутство з підстав прийняття рішення про приватизацію цього суб'єкта господарювання.

Отже, згідно із підстав законом для задоволення позову в частині стягнення інфляційних втрат та 3 % річних за період прострочення сплати боргу з 01.11.2016 до 22.03.2017 немає.

Також ВС визнав передчасним висновок апеляційного суду про те, що положення Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна" про заборону нарахування 3 % річних і інфляційних втрат не містять прямої вказівки про поширення дії цього Закону до набрання ним законом чинності з огляду на приписи пункту 2 розділу V "Прикінцеві та перехідні положення" цього Закону, оскільки зазначеною нормою прямо встановлено, що приватизація (продаж) об'єктів, щодо яких рішення про приватизацію було прийнято до набрання чинності цим Законом, здійснюється та завершується відповідно до вимог названого Закону. Тобто положеннями Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна" передбачено їх зворотну дію у часі та необхідність застосування до юридичних осіб, щодо яких припинено провадження у справі про банкрутство внаслідок прийняття рішення компетентного органу про приватизацію.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 28.10.2021 у справі № 904/5082/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100956763>.

*Відступ від правової позиції, викладеної у постанові КГС ВС від 11.11.2020 у справі № 904/5083/19.

9. Критерієм для застосування статті 42 КУзПБ та статті 20 Закону про банкрутство до заяв, поданих після введення в дію КУзПБ, є дата відкриття провадження у справі про банкрутство.

Стаття 42 КУзПБ застосовується до всіх заяв арбітражних керуючих та кредиторів, поданих у справах про банкрутство, провадження у яких відкрито після введення в дію цього Кодексу.

Приписи статті 42 КУзПБ щодо підстав визнання недійсними правочинів боржника підлягають застосуванню у справах про банкрутство, провадження у яких відкрито після введення в дію цього Кодексу, і до правочинів, учинених боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство.

Укладення боржником договору поза межами «підозрілого періоду» (одного або трьох років, що передували відкриттю провадження у справах про банкрутство), визначеного відповідно до статті 20 Закону про банкрутство та статті 42 КУзПБ, не виключає можливості звернення зацікавлених осіб (арбітражного керуючого або кредитора) з позовами про захист майнових прав та інтересів із підстав, передбачених нормами ЦК України, ГК України чи інших законів

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери"

33 Рішення, внесені до ЄДРСР за липень – грудень 2021 року

на постанову Північного апеляційного господарського суду від 10.12.2020 у справі № 911/1012/13 про банкрутство ВАТ "СБК-Прогрес" і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Постановою Господарського суду Київської області від 29.07.2013 ВАТ "СБК-Прогрес" визнано банкрутом, відкрито ліквідаційну процедуру.

У лютому 2020 року ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" звернулося до господарського суду із заявою про визнання недійсним договору про надання поворотної фінансової допомоги від 13.09.2012, укладеного між ПрАТ з іноземними інвестиціями "Слобожанська будівельна кераміка" та ВАТ "СБК-Прогрес", на підставі частини другої статті 42 КУзПБ.

Ухвалою Господарського суду Київської області від 07.07.2020 заяву ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" задоволено, оспорюваний договір визнано недійсним.

Постановою Північного апеляційного господарського суду від 10.12.2020 ухвалу суду першої інстанції скасовано і ухвалено нове рішення, яким у задоволенні заяви ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" відмовлено.

Не погоджуючись із зазначеною постановою апеляційного суду, ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" звернулося до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просило її скасувати і залишити в силі ухвалу суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Змінивши мотивувальну частину оскаржуваної постанови, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Відмовляючи у задоволенні заяви ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" про визнання оспорюваного договору недійсним, апеляційний суд виходив з того, що положення Закону про банкрутство, який діяв на момент його укладення та подальшого виконання, не передбачали такої спеціальної підстави для визнання недійсним договору як його укладення із заінтересованими особами, а отже, були відсутні підстави для визнання недійсним договору з наведених заявником мотивів.

При цьому суд апеляційної інстанції керувався правовою позицією щодо застосування принципу незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів, у тому числі і КУзПБ, викладеною в постанові КГС ВС від 12.11.2020 у справі № 911/956/17, згідно з якою до договорів, укладених до моменту введення в дію КУзПБ, застосовуються загальні чи спеціальні норми матеріального права, які визначають підстави недійсності цих договорів та існували на момент укладення договору (вчинення правочину).

ВС частково не погодився із зазначеними висновками, викладеними в мотивувальній частині постанови суду апеляційної інстанції.

Відповідно до частини шостої статті 12 ГПК України господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку провадження, передбаченому цим Кодексом, з урахуванням особливостей, встановлених Законом про банкрутство.

Банкрутство за своєю природою є особливим правовим механізмом врегулювання відносин між неплатоспроможним боржником та його кредиторами, правове регулювання якого регламентовано КУзПБ, введеним в дію з 21.10.2019, а до введення в дію цього Кодексу – Законом про банкрутство, який визначає особливості провадження у справах про банкрутство, тобто є спеціальним у застосуванні при розгляді цих справ.

Законодавство у сфері банкрутства містить спеціальні та додаткові порівняно з нормами ЦК України та ГК України підстави для визнання оспорюваних правочинів недійсними, що застосовуються тоді, коли боржник перебуває в особливому правовому режимі, який врегульовано законодавством про банкрутство.

У контексті зазначеного можна зробити висновок, що застосування спеціальних норм законодавства про банкрутство є можливим лише за наявності відкритого провадження у справі про банкрутство боржника, а отже, правочин (договір), укладений до відкриття провадження у справі про банкрутство, не може оцінюватися судом щодо його відповідності/невідповідності вимогам спеціального закону про банкрутство.

До того ж, на відміну від вимог ЦК України та ГК України, законодавство про банкрутство (як стаття 42 КУзПБ, так і стаття 20 Закону про банкрутство у редакції, чинній з 19.01.2013) не визначає вимог щодо укладеного правочину, а встановлює спеціальні правила та процедуру визнання недійсними правочинів, укладених боржником, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, і містить спеціальні положення щодо строків (сумнівного періоду, протягом якого боржник вчиняє правочини), суб'єктів (осіб, які мають ініціювати право визнання договорів недійсними) і переліку підстав, за наявності яких можна визнавати правочини недійсними.

ВС зазначив, що критерієм для застосування статті 42 КУзПБ та статті 20 Закону про банкрутство до заяв, поданих після введення в дію КУзПБ, є дата відкриття провадження у справі про банкрутство.

Договір про надання поворотної фінансової допомоги, із заявою про визнання недійсним якого ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" звернулося у лютому 2020 року (тобто після введення в дію КУзПБ), укладено сторонами 13.09.2012.

Провадження у цій справі про банкрутство ВАТ "СБК-Прогрес" порушено ухвалою Господарського суду Київської області від 15.04.2013 відповідно до норм Закону про банкрутство (у редакції, чинній з 19.01.2013). Умови та підстави визнання недійсними правочинів (договорів) та спростування майнових дій боржника було врегульовано статтею 20 цього Закону.

Наведена норма в частині підстав визнання недійсними правочинів боржника підлягає застосуванню у справах про банкрутство, провадження у яких відкрито під час дії Закону про банкрутство, та до правочинів (договорів) або майнових дій

боржника, вчинених боржником після порушення справи про банкрутство або протягом одного року, що передував порушенню справи про банкрутство.

Ураховуючи, що провадження у цій справі про банкрутство порушено на підставі норм Закону про банкрутство (у редакції, чинній з 19.01.2013), суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про незастосування при розгляді заяви кредитора про визнання недійсним договору підстав недійсності правочину, передбачених статтею 42 КУзПБ.

Водночас апеляційний суд неправомірно застосував до спірних правовідносин частину першу статті 58 Конституції України щодо дії нормативно-правового акта в часі та дійшов помилкового висновку про необхідність застосування норм закону про банкрутство (передбаченої ним спеціальної підстави для визнання недійсним договору), який діяв на момент укладення оспорюваного договору, оскільки не врахував, що застосування спеціальних норм законодавства про банкрутство є можливим лише за наявності відкритого провадження у справі про банкрутство боржника, а на момент укладення 13.09.2012 оспорюваного правочину провадження у справі про банкрутство ВАТ "СБК-Прогрес" відкрито не було.

З огляду на викладене ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС визнав за необхідне відступити від застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваній постанові висновку, викладеного в постанові КГС ВС від 12.11.2020 у справі № 911/956/17, щодо застосування принципу незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів, згідно з яким до договорів, укладених до введення в дію КУзПБ, застосовуються спеціальні норми, які визначають підстави недійсності цих договорів та існували на момент укладення договору (вчинення правочину).

Поряд з викладеним ВС зазначив, що укладення боржником договору поза межами "підозрілого періоду" (у цьому випадку – одного року, що передував відкриттю справи про банкрутство), визначеного статтею 20 Закону про банкрутства, не виключає можливості звернення зацікавлених осіб (арбітражного керуючого або кредитора) з позовами про захист майнових прав та інтересів з підстав, передбачених нормами ЦК України, ГК України чи інших законів.

У такому разі звернення в межах справи про банкрутство з позовом про визнання недійсними правочинів боржника на підставі загальних засад цивільного законодавства є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість захисту порушених прав кредиторів та боржника.

Аналогічний висновок був викладений ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС у постанові від 02.06.2021 у справі № 904/7905/16, і підстав для відступлення від нього або уточнення не вбачається.

Зважаючи на викладене судова палата погодилася з правильним по суті висновком суду апеляційної інстанції про відмову в задоволенні заяви ТОВ "Міжнародна юридична компанія "Гапоненко Роман і партнери" про визнання недійсним договору про надання поворотної фінансової допомоги, однак визнала за необхідне змінити мотивувальну частину постанови Північного апеляційного

господарського суду від 10.12.2020, враховуючи висновки цієї постанови касаційного суду.

Водночас з метою формування єдиної правозастосовної практики ВС дійшов висновку про уточнення правової позиції щодо застосування статті 42 КУзПБ та статті 20 Закону про банкрутство під час вирішення спорів про визнання недійсними правочинів, вчинених боржником до введення в дію Кодексу, викладеної у постанові ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС від 02.06.2021 у справі № 904/7905/16, зокрема про те, що при застосуванні статті 42 КУзПБ слід керуватися загально визнаним принципом щодо дії законів у часі під час визнання правочину недійсним, згідно з яким відповідність чи невідповідність правочину вимогам законодавства має оцінюватися судом відповідно до законодавства, яке діяло на момент вчинення правочину.

ВС зазначив, що за загально визнаним принципом права, закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Цей принцип закріплений у частині першій статті 58 Конституції України, згідно з якою дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або відбулися (рішення КСУ від 09.02.1999 № 1-рп/99 (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів)).

Проте, на відміну від загальних норм (ЦК України та ГК України), застосування спеціальних норм законодавства про банкрутство є можливим лише за наявності відкритого провадження у справі про банкрутство боржника, коли боржник перебуває в особливому правовому режимі, а отже, правочин (договір), укладений до відкриття провадження у справі про банкрутство, не може оцінюватися судом щодо його відповідності/невідповідності вимогам законодавства про банкрутство, чинного на час укладення цього правочину.

Крім того, ВС уточнив висновок, викладений у постанові від 02.06.2021 у справі № 904/7905/16, стосовно того, що передбачений статтею 42 КУзПБ трирічний строк у будь-якому разі обчислюється від дати відкриття провадження у справі про банкрутство.

Аналіз норм статті 42 КУзПБ дає підстави для висновку, що зазначена стаття підлягає застосуванню до правочинів, вчинених боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, а отже, норма статті 42 Кодексу щодо обчислення трирічного строку, розширеному тлумаченню не підлягає.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 28.10.2021 у справі № 911/1012/13 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101424055>.

*Відступ від правової позиції, викладеної у постанові КГС ВС від 12.11.2020 у справі № 911/956/17, та уточнення правової позиції, викладеної у постанові КГС ВС від 02.06.2021 у справі № 904/7905/16.

10. Установлені пунктом 2 розділу III «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України "Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації"» (набрав чинності з 20.10.2019) обмеження щодо застосування у справі про банкрутство процедур санації та ліквідації не поширюються на боржників – державні підприємства, щодо яких процедури санації / ліквідації у справах про банкрутство застосовані до набрання чинності цим Законом.

Положення зазначеної норми не підлягають застосуванню як підстава для закриття провадження у відповідній справі про банкрутство, а провадження продовжується відповідно до застосованої у справі до набрання чинності цим Законом судової процедури (санація / ліквідація) з урахуванням пункту 4 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ГУ ПФУ в Одеській області, до якої приєдналися ОСОБА_1, ВАТ "Український інститут кранобудування", Регіональне відділення ФДМУ по Одеській та Миколаївській областях, на ухвалу Господарського суду Одеської області від 19.08.2020 та постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 24.11.2020 у справі № 1-24-7-5/297-06-7817 про банкрутство ВАТ "Холдингова компанія "Краян" і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду Одеської області від 09.08.2006 порушено провадження у справі про банкрутство ВАТ "Холдингова компанія "Краян" за загальною процедурою згідно із Законом про банкрутство в редакції від 06.11.1991 № 1798-XII.

Постановою Господарського суду Одеської області від 25.07.2014 визнано боржника банкрутом, відкрито стосовно нього ліквідаційну процедуру.

15.06.2020 Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції України подало клопотання про закриття провадження у справі про банкрутство боржника.

Ухвалою Господарського суду Одеської області від 19.08.2020, залишеною без змін постановою Південно-західного апеляційного господарського суду від 24.11.2020, закрито провадження у справі.

Судові рішення мотивовані прямою законодавчою заборонаю застосовували до боржника, у статутному капіталі якого частка державної власності перевищує 50 %, процедуру ліквідації у справі про банкрутство згідно з положеннями пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 02.10.2019 № 145-IX "Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України "Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації" (далі – Закон № 145-IX).

Не погоджуючись із зазначеними судовими рішеннями, ГУ ПФУ в Одеській області, ВАТ "Український інститут кранобудування", Регіональне відділення ФДМУ по Одеській та Миколаївській областях звернулися до КГС ВС із касаційними

скаргами, в яких просили їх скасувати, справу направити до суду першої інстанції для продовження розгляду.

ОЦІНКА СУДУ

Скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій та направляючи справу для продовження розгляду до Господарського суду Одеської області, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Суди встановили, що у справі про банкрутство боржника, який з 25.07.2014 перебуває в процедурі ліквідації у справі про банкрутство, подано клопотання про закриття провадження у цій справі з підстав заборони застосовувати процедуру ліквідації у справі про банкрутство боржника – державного підприємства (частка держави у статутному фонді перевищує 50 %) через запроваджені з 20.10.2019 пунктом 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX відповідні законодавчі обмеження.

Пунктом 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX, який набрав чинності з 20.10.2019, встановлено, що у справах про банкрутство державних підприємств, у тому числі казенних підприємств, або акціонерних товариств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків, не застосовуються судова процедура санації, крім тих, що задіяні у виконанні державного оборонного замовлення, виробництві, розробленні, модернізації, ремонті, обслуговуванні озброєння та військової техніки, та судова процедура ліквідації, крім тих, що ліквідуються за рішенням власника протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом.

Судова палата зазначила, що у цій справі потребує дослідження та визначення порядку застосування у справах про банкрутство пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX за темпоральною ознакою, а саме беручи до уваги дату запровадження судової процедури, у якій перебував боржник на момент набрання чинності цим Законом.

У цьому КГС ВС виходив з тих обставин, що судові рішення про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника та про застосування до нього процедури ліквідації за правилами Закону про банкрутство ухвалені як до введення в дію 21.10.2019 КУзПБ, так і до набрання чинності Законом № 145-IX з 20.10.2019.

Положення пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX не містять прямої вказівки на закриття провадження у справах про банкрутство. Водночас вони допускають закриття провадження у такій справі на стадії судової процедури розпорядження майном із застосуванням наведених положень. У зв'язку з цим ВС зазначив таке.

Пунктом 4 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" КУзПБ запроваджений порядок подальшого здійснення провадження у справах про банкрутство за правилами КУзПБ незалежно від дати відкриття провадження у справі про банкрутство, крім справ про банкрутство, які на день введення в дію цього Кодексу перебувають на стадії санації, провадження в яких продовжується відповідно до Закону про банкрутство.

Водночас за змістом статті 6 цього Кодексу законодавець не передбачив застосування у справі про банкрутство будь-яких інших процедур, окрім процедур розпорядження майном, санації боржника та ліквідації, на відміну від Закону про банкрутство, що встановлював окрім наведених процедур також і процедуру (можливість) укладення мирової угоди.

Судова процедура розпорядження майном боржника повинна забезпечити збереження активів, ефективно їх використання, аналіз фінансового стану боржника та прийняття рішення щодо наступної процедури – санації або ліквідації (частина перша статті 44 КУзПБ).

Відповідно до частини першої статті 49 названого Кодексу в підсумковому засіданні суду в процедурі розпорядження майном боржника здійснюється перехід до наступної судової процедури (процедури санації, ліквідації) або закривається провадження у справі.

Частиною третьою цієї статті КУзПБ визначено, що у підсумковому засіданні господарський суд ухвалює, зокрема, рішення про закриття провадження у справі про банкрутство.

Згідно з пунктом 9 частини першої статті 90 КУзПБ господарський суд закриває провадження у справі про банкрутство, окрім наведених у цій статті, і в інших випадках, передбачених законом.

У зв'язку з викладеним ВС дійшов висновку, що:

- факт перебування боржника – державного підприємства у справі про банкрутство в процедурі розпорядження майном, незалежно від того, чи за правилами Закону про банкрутство або КУзПБ було застосовано цю процедуру;

- обставини неможливості завершення цієї справи про банкрутство на стадії розпорядження майном із застосуванням спеціальних норм законодавства про банкрутство (у разі їх встановлення);

- заборона на застосування судових процедур санації чи ліквідації –

у сукупності вказують на існування передбаченої пунктом 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX підстави для закриття провадження у цій справі про банкрутство через законодавчі обмеження щодо застосування подальших – після розпорядження майном (стаття 49 КУзПБ) процедур санації та ліквідації до державних підприємств (крім тих, для яких пунктом 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX встановлені винятки у забороні щодо застосування цих процедур).

Отже, хоча норми пункту 9 частини першої статті 90 КУзПБ та пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України і не містять прямої вказівки на закриття провадження у справі про банкрутство у зв'язку з обмеженням у застосуванні подальших (після процедури розпорядження майном) процедур санації/ліквідації, проте застосування цих норм як підстав для закриття провадження у справі про банкрутство узгоджується з передбаченою законодавцем в частині першій статті 49 КУзПБ можливістю закрити провадження у справі про банкрутство у процедурі розпорядження майном через встановлені в пункті 2 розділу III "Прикінцеві

та перехідні положення" Закону № 145-ІХ обмеження у застосуванні подальших (після процедури розпорядження майном) судових процедур (стаття 49 КУзПБ).

Аналогічна правова позиція щодо можливості закриття судами провадження у справах про банкрутство боржників – державних підприємств наведена в постанові КГС ВС від 07.10.2020 у справі № 917/1230/15 з посиланням на висновки, викладені в постанові ВС, ухваленій у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС від 10.12.2019 у справі № 906/1290/15.

У цьому висновку ВС також врахував сталу судову практику з відповідними висновками та правовою позицією КГС ВС, викладеною, зокрема, в постановою від 05.11.2019 у справі № 910/3704/13, від 12.12.2019 у справі № 923/382/14, від 19.12.2019 у справі № 50/155, від 26.05.2020 у справі № 922/1200/18, від 07.10.2020 у справі № 917/1230/15, від якої він не вбачав підстав відступати.

Проте на відміну від справ про банкрутство державних підприємств, що перебували в процедурі розпорядження майном, в учасників проваджень у справах про банкрутство державних підприємств, які перебували в процедурі санації або ліквідації на час набрання чинності Законом, виникає неоднозначне розуміння щодо застосування пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-ІХ, оскільки у цьому пункті відсутнє окреме застереження щодо правил його застосування за темпоральною ознакою: у справах про банкрутство, у яких на час набрання Законом № 145-ІХ вже були застосовані процедури санації та ліквідації.

Незважаючи на можливість закриття провадження у справі у судовій процедурі розпорядження майном із застосуванням пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-ІХ (пункти 9.12, 9.13), ці норми не містять ні прямої вказівки, ні можливості (як для процедури розпорядження майном у сукупності із застосуванням інших норм – статей 90, 96 КУзПБ, статті 231 ГПК України тощо) закрити провадження у справах про банкрутство державних підприємств, у яких на момент набрання чинності Законом № 145-ІХ тривають вже запроваджені судові процедури санації чи ліквідації.

Тож у питанні тлумачення та застосування пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-ІХ, у справах про банкрутство державних підприємств, які перебували в процедурі санації або ліквідації на час набрання чинності цим Законом, КГС ВС виходив з такого.

Зміст пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-ІХ потребує тлумачення у справах про банкрутство державних підприємств, які перебували в процедурі санації або ліквідації на час набрання чинності цим Законом, так, щоб результат застосування зазначених норм відповідав засадам розумності та справедливості і узгоджувався з принципом верховенства права з урахуванням всіх його складників.

Для досягнення такого тлумачення ВС передусім покладався на визначений у КУзПБ порядок запровадження кожної з передбачених у справі про банкрутство процедур, їх зміст та мету, а також правила переходу від однієї процедури до наступної.

Відповідно до КУзПБ кожна судова процедура у справі про банкрутство містить правовий інструментарій (юридично значимі дії, рішення, правочини тощо), за допомогою якого досягається мета відповідної процедури.

Зокрема, процедура судової санації запроваджується для превенції банкрутства та ліквідації боржника, його фінансового оздоровлення, а також задоволення вимог кредиторів шляхом додаткових заходів, зокрема реструктуризації боргів, реорганізації юридичної особи тощо (частина перша статті 50 КУзПБ).

Ліквідаційна процедура спрямована насамперед на задоволення вимог кредиторів та виведення з ринку нерентабельних та неперспективних підприємств.

Судові процедури застосовуються у справах про банкрутство шляхом прийняття судових рішень, з моменту набрання чинності якими законодавець надає учасникам справи комплекс прав та обов'язків і запроваджує відповідні наслідки.

При цьому якщо КУзПБ допускає перехід від однієї до іншої (наступної за цим Кодексом) процедури (від процедури розпорядження майном до санації та/або ліквідації, від санації до ліквідації (статті 49, 57 КУзПБ тощо), то можливість повернення до попередньої процедури банкрутства, окрім як шляхом скасування у встановленому законом (ГПК України) порядку судового рішення про відкриття відповідної судової процедури у справі про банкрутство, правила КУзПБ не містить.

Щодо судового рішення про застосування судової процедури у справі про банкрутство, що набрало чинності, в контексті застосування пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX ВС зазначив таке.

За правилами частини третьої статті 3 ГПК України, статті 58 Конституції України не допускається зворотна дія закону в часі.

Це правило застосовується з урахуванням принципу правової визначеності, який закріплений також у статті 18 ГПК України, відповідно до частини першої якої судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

Таким чином, вжиту законодавцем в нормі пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX лінгвістичну конструкцію "не застосовуються" щодо судових процедур санації та ліквідації, що передбачає обмеження на їх застосування у подальшому (тобто коли їх ще не було застосовано), не можна ототожнювати із "закриттям провадження" і, відповідно, не можна розуміти як вказівку на припинення чинних процедур санації та ліквідації і закриття провадження у тих справах про банкрутство державних підприємств, щодо яких відповідні процедури вже були застосовані (відкриті) на час набрання чинності цим Законом.

Формулюючи правову позицію щодо застосування нечітких та неоднозначних для їх застосування положень пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX за темпоральною ознакою, ВС дійшов висновку, що на боржників – державних підприємств, до яких процедури санації/ліквідації у справах про банкрутство застосовані до набрання чинності Законом № 145-IX, положення

його пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" не поширюються та не застосовуються як підстава для закриття провадження у відповідній справі про банкрутство, а провадження продовжується відповідно до застосованої у справі процедури з урахуванням пункту 4 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" КУзПБ.

Застосування норм як нових (через зміни у законодавстві, які відбулися з прийняттям Закону № 145-IX, – в пункті 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення"), що не містять окремої вказівки щодо їх зворотної дії в часі, призведе до не передбаченого законом та нерегульованого ним втручання в ті правовідносини між їх учасниками (у спірних правовідносинах – між визнаними кредиторами та банкрутом на стадії ліквідації у справі про банкрутство, зокрема щодо задоволення вимог кредиторів за правилами спеціального закону про банкрутство), які виникли до цих змін – згідно із судовим рішенням (постановою про визнання банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури), яке не скасоване, набрало законної сили, є обов'язковим до виконання (стаття 18 ГПК України).

При цьому через закриття провадження у справі про банкрутство посеред триваючої процедури санації/ліквідації відбудеться втручання у наведені правовідносини тією мірою, що ці правовідносини залишаться без їх вирішення, що, в свою чергу, обумовить виникнення нових спорів, однак за відсутності їх правового врегулювання. Тобто закриття судової процедури банкрутства без її завершення та/або без переходу до іншої (передбаченої законом) судової процедури не вирішує, а ускладнює становище кредиторів боржника.

Тож наведений підхід у застосуванні пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX створює умови для порушення у відповідних правовідносинах у цих справах принципу правової визначеності (певності).

Ураховуючи обставини поданого у цій справі звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу боржника, судам належало продовжити провадження у цій справі, яка має завершуватися, з урахуванням пункту 4 розділу "Прикінцеві та перехідні положення" КУзПБ, за правилами цього Кодексу в межах процедури ліквідації.

У зв'язку з наведеними висновками ВС відступив від протилежної правової позиції КГС ВС, викладеної в постанові від 20.10.2020 у справі № 916/61/13-г, згідно з якою ВС підтримав висновок суду першої інстанції щодо наявності підстав для закриття (відповідно до пункту 7 частини першої статті 90 КУзПБ із застосуванням пункту 2 розділу III "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 145-IX) провадження у справі про банкрутство боржника, процедуру ліквідації щодо якого у справі про банкрутство застосовано до набрання чинності зазначеним Законом.

Водночас КГС ВС не знайшов підстав для відступу від правової позиції, викладеної в постанові КГС ВС від 09.12.2020 у справі № Б-7732/2-25, оскільки у цій справі суд, погоджуючись із судовим рішенням про закриття провадження у справі про банкрутство, керувався тим, що відповідні мотиви судів полягали у встановленому законодавчому обмеженні в застосуванні процедури ліквідації

державного підприємства з огляду на ті обставини, що строк процедури санації та строк реалізації плану санації боржника закінчився, проект змін до плану санації Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України як органом уповноваженим управляти майном боржника погоджено не було, заходів до укладення мирової угоди та закриття провадження у зв'язку з цим сторонами не вчинено, а подальше провадження у справі про банкрутство № Б-7732/2-25 втрачає юридичну доцільність та унеможливорює досягнення мети банкрутства – відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом і застосування ліквідаційної процедури з метою повного або часткового задоволення вимог кредиторів.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.11.2021 у справі № 1-24-7-5/297-06-7817 можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102220177>.

*Відступ від правової позиції, викладеної у постанові КГС ВС від 20.10.2020 у справі № 916/61/13-г.

11. Зміна найменування та організаційно-правової форми, реорганізація, перетворення юридичної особи, яка має статус банку, в небанківську установу, її ліквідація не в порядку, встановленому законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», не допускаються і не позбавляють її статусу банку, а тому не дають правових підстав для застосування до такої юридичної особи положень Закону про банкрутство й КУЗПБ

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову Північного апеляційного господарського суду від 14.01.2021 у справі № 910/4475/19 про банкрутство ПАТ "Златобанк" і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду міста Києва відкрито провадження у справі про банкрутство ПАТ "Златобанк" в загальному порядку, передбаченому Законом про банкрутство.

Постановою Північного апеляційного господарського суду зазначену ухвалу скасовано і ухвалено нове рішення, яким відмовлено у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Судове рішення мотивовано відсутністю підстав для застосування до боржника правил відкриття та здійснення провадження у справі про банкрутство згідно із Законом про банкрутство, що не регулює банкрутство банківської установи, якою є боржник та до якого як до банківської установи застосовуються спеціальні норми Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" в частині належної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та їх ліквідації.

Не погоджуючись з постановою суду апеляційної інстанції, ОСОБА_1 звернулася до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просила її скасувати і залишити в силі ухвалу суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

44 Рішення, внесені до ЄДРСР за липень – грудень 2021 року

Залишаючи постанову суду апеляційної інстанції без змін, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

З урахуванням положень частини третьої статті 6 Закону про господарські товариства, частини шостої статті 1 Закону про акціонерні товариства, частини першої статті 1, статті 3 та частини другої статті 6 Закону про банки в Україні діють спеціальні нормативні акти, які встановлюють правила утворення банків, визначають їх статус та припинення, здійснення ними/припинення банківської діяльності. До них належать, зокрема, Закон про банки, Закон України "Про Національний банк України", Закон про систему гарантування вкладів, нормативно-правові акти НБУ, а також ЦК України, ГК України, інші закони в частині, що не суперечить попереднім зазначеним нормативним документам. Вони визначають зміст спеціальної правосуб'єктності банківської установи.

Водночас, незважаючи на передбачені законодавством процедуру та право осіб (банку або інших осіб, які охоплюються наглядовою діяльністю НБУ (стаття 79 Закону про банки)) оскаржити в суді в установленому законодавством порядку, рішення, дії або бездіяльність НБУ чи його посадових осіб, жодний нормативний акт, чинний на момент виникнення спірних правовідносин у цій справі не визначав процедуру та порядок здійснення банком подальшої діяльності, його правовий статус, зокрема, у разі скасування рішення НБУ про відкликання у банку банківської ліцензії, а саме процедуру відновлення банківської ліцензії та механізми відновлення банківської діяльності.

Чинним законодавством врегульовано цю правову невизначеність. Зокрема, підпунктом 1 пункту 3 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 13.05.2020 № 590-IX (яким були внесені зміни до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності) встановлено для Фонду гарантування вкладів фізичних осіб здійснити (продовжити) процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, ліквідацію банків відповідно до Закону про систему гарантування вкладів, підстави (індивідуальні акти) для початку тимчасової адміністрації, ліквідації яких було визнано протиправними (незаконними) та скасовано до дня набрання чинності цим Законом.

Ураховуючи, що на момент вирішення питання про відкриття провадження у цій справі про банкрутство положення Закону про банки (щодо процедури відновлення банківської ліцензії та механізмів відновлення банківської діяльності та наслідків скасування рішення НБУ про відкликання у банку банківської ліцензії) були сформульовані не чітко та не однозначно для їх застосування у справах про банкрутство відповідних юридичних осіб, ВС зазначив таке.

Згідно із частинами десятою та одинадцятою статті 11 ГПК України якщо спірні відносини не врегульовані законом і відсутній звичай ділового обороту, який може бути до них застосований, суд застосовує закон, що регулює подібні відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – виходить із загальних засад і змісту законодавства (аналогія права). Забороняється відмова у правосудді з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Суддя, здійснюючи правосуддя, керується верховенством права (частина перша статті 129 Основного Закону України).

Положення Закону про банки (в редакції, чинній на момент ініціювання справи про банкрутство боржника) щодо процедури відновлення банківської ліцензії та механізмів відновлення банківської діяльності у разі скасування рішення НБУ про відкликання у банку банківської ліцензії, які були сформульовані нечітко та неоднозначно для їх застосування у справах про банкрутство відповідних юридичних осіб, потребує тлумачення таким чином, щоб результат застосування відповідних норм відповідав засадам розумності та справедливості та узгоджувався з принципом верховенства права з урахуванням всіх його складників.

Зважаючи на зміст наведених положень законів, які регламентують правові наслідки відкликання у банку банківської ліцензії, розподіл повноважень між відповідними органами у сфері банківської діяльності, ВС дійшов висновку, що законодавство, чинне на момент виникнення правовідносин у цій справі, зокрема на дату ухвалення оскаржуваної ухвали місцевого суду, не містило законодавчої процедури повернення банку до своєї діяльності та на ринок надання відповідних послуг.

Законодавство допускало лише такий розвиток подій, коли після відкликання у банківської установи банківської ліцензії всі подальші процедури припинення (ліквідації) цієї особи мали здійснюватися, а питання, що виникають через його неплатоспроможність, – вирішуватися за спеціальними правилами, що застосовуються до банківських установ, незалежно від того, відбулося оскарження та/або визнання протиправним (незаконним), скасування відповідного індивідуального акта НБУ.

Норми жодних нормативних актів, чинних на момент виникнення спірних правовідносин у цій справі, що регламентують створення, діяльність та припинення/ліквідацію банківської установи, не містили чітких положень та процедур щодо повернення банківської ліцензії і відновлення становища банківської установи на ринку.

Зміна найменування та організаційно-правової форми, реорганізація, перетворення юридичної особи, яка має статус банку, в небанківську установу, її ліквідація не в порядку, встановленому Законом про банки, Законом про систему гарантування вкладів, не допускаються і не позбавляють її статусу банку, а тому не дають правових підстав для застосування до такої юридичної особи положень Закону про банкрутство та КУзПБ.

З наведеними висновками та обставинами також узгоджуються положення статті 90 ЦК України, частини сьомої статті 334 ГК України, частини четвертої статті 3 Закону про акціонерні товариства, частини першої статті 15 Закону про банки (щодо правил для найменувань юридичних осіб, які зареєстровані НБУ як банк і мають банківську ліцензію), оскільки у цій справі судами встановлено обставини перереєстрації боржника в юридичну особу з назвою, що не містить слово "банк" – ПАТ "Злато", які в подальшому скасовані рішенням суду як незаконні реєстраційні дії.

Отже, висновки в оскаржуваному рішенні апеляційного суду про відсутність підстав для відкриття та здійснення провадження у справі про банкрутство, за правилами спеціального нормативного акта з питань банкрутства (Закону про банкрутство або КУзПБ), яким скасовано протилежне рішення суду першої інстанції, зроблені відповідно до норм законодавства з урахуванням обставин справи, встановлених на підставі доказів.

У зв'язку з наведеними висновками ВС відступив від протилежної правової позиції ВС, викладеної в постанові від 14.11.2018 у справі № 905/1328/17, про можливість застосування положень Закону про банкрутство, визначених цим Законом правил та процедур щодо порушення та здійснення провадження у справі про банкрутство юридичної особи – банківської установи, стосовно якої скасовано в судовому порядку постанову Правління НБУ про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора, зокрема від правової позиції щодо можливості застосування визначених Законом про банкрутство правил для розгляду кредиторських вимог Фонду гарантування вкладів фізичних осіб до відповідної юридичної особи – банківської установи.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.11.2021 у справі № 910/4475/19 можна ознайомитися за посиланням – <https://reestr.court.gov.ua/Review/103851683>.

*Відступ від правової позиції, викладеної у постанові КГС ВС від 14.11.2018 у справі № 905/1328/17.

12. Будь-який правочин, що здійснюється між учасниками господарських правовідносин, укладений на шкоду кредиторам, може виявитися фраздаторним. Такий правочин може бути визнаний недійсним в порядку позовного провадження у межах справи про банкрутство відповідно до статті 7 КУзПБ на підставі пункту 6 частини першої статті 3 ЦК України як такий, що вчинений всупереч принципу добросовісності, та частин третьої, шостої статті 13 ЦК України з підстав недопустимості зловживання правом, на відміну від визнання недійсним фіктивного правочину лише відповідно до статті 234 ЦК України.

У такому разі звернення в межах справи про банкрутство з позовом про визнання недійсними правочинів боржника на підставі загальних засад цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість захисту порушених прав кредиторів і боржника

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційні скарги АТ "Банк Кредит Дніпро", ТОВ "Фінансова компанія "Інвестохілл Веста" на рішення Господарського суду Донецької області від 04.11.2020 та постанову Східного апеляційного господарського суду від 09.02.2021 у справі № 905/2030/19 (905/2445/19) за позовом АТ "Банк Кредит Дніпро" до ТОВ "Провінція Плюс", ПрАТ "Геркулес" про визнання недійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

47 Рішення, внесені до ЄДРСР за липень – грудень 2021 року

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Рішенням Господарського суду Донецької області, залишеним без змін постановою Східного апеляційного господарського суду, відмовлено в задоволенні позовних вимог АТ "Банк Кредит Дніпро" про визнання недійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна.

Не погоджуючись із зазначеними судовими рішеннями, АТ "Банк Кредит Дніпро" та ТОВ "Фінансова компанія "Інвестохіллс Веста" звернулися до КГС ВС із касаційними скаргами, в яких просили скасувати оскаржувані судові рішення та ухвалити нове рішення, яким задовольнити позовні вимоги.

ОЦІНКА СУДУ

Скасовуючи оскаржувані судові рішення та направляючи справу на новий розгляд до суду першої інстанції, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Предметом судового розгляду в цій справі є позов АТ "Банк Кредит Дніпро" в межах справи про банкрутство щодо визнання недійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна, який обґрунтовано, зокрема, вчиненням боржником (ПрАТ "Геркулес") до відкриття провадження у справі про його банкрутство фродакторного правочину.

Визнання правочину недійсним є одним з передбачених законом способів захисту цивільних прав та інтересів за статтею 16 ЦК України, статтею 20 ГК України, статтею 42 КУзПБ.

Відповідно до положень статей 14, 74 ГПК України тягар доведення порушеного права у спорі про визнання недійсним правочину покладений на заявника цих вимог.

Отже, реалізуючи право на судовий захист і звертаючись до суду з позовом про визнання недійсним правочину, стороною якого не є позивач, він зобов'язаний довести (підтвердити) в установленому законом порядку, яким чином оспорюваний ним договір порушує (зачіпає) його права та законні інтереси, а суд – перевірити доводи та докази, якими позивач обґрунтовує такі свої вимоги, і залежно від встановленого вирішити питання про наявність чи відсутність підстав для правового захисту позивача. Відсутність порушеного або оспорюваного права позивача є підставою для ухвалення рішення про відмову в задоволенні позову, незалежно від інших встановлених судом обставин (правова позиція ВС, викладена в постанові від 16.10.2020 у справі № 910/12787/17).

Крім того, як неодноразово наголошував ВСУ (постанови від 01.06.2016 у справі № 920/1771/14, від 30.11.2016 у справі № 910/31110/15), під час вирішення спору про визнання недійсним оспорюваного правочину необхідно застосовувати загальні положення статей 3, 15, 16 ЦК України, які передбачають право кожної особи на судовий захист саме порушеного цивільного права. За результатами розгляду такого спору вирішується питання про спростування презумпції правомірності правочину і має бути встановлено не лише наявність підстав недійсності правочину, що передбачені законом, а й визначено, чи було порушене цивільне право особи, за захистом якого позивач звернувся до суду, яке саме право

порушено, в чому полягає його порушення, оскільки залежно від цього визначається належний спосіб захисту порушеного права, якщо воно сталося.

Банкрутство за своєю природою є особливим правовим механізмом врегулювання відносин між неплатоспроможним боржником та його кредиторами, правове регулювання якого регламентовано КУзПБ з 21.10.2019, а до введення в дію цього Кодексу – Законом про банкрутство в редакції від 19.01.2013, що втратив чинність 21.10.2019, які визначають особливості провадження у справах про банкрутство, тобто є спеціальними та мають пріоритет у застосуванні при розгляді цих справ порівняно з іншими нормами законодавства.

Згідно зі статтями 16, 203, 215 ЦК України для визнання судом оспорюваного правочину недійсним необхідним є: пред'явлення позову однією із сторін правочину або іншою заінтересованою особою; наявність підстав для оспорення правочину; встановлення, чи порушується (не визнається або оспорується) суб'єктивне цивільне право або інтерес особи, яка звернулася до суду. Таке розуміння визнання правочину недійсним як способу захисту є усталеним у судовій практиці, що підтверджується висновками, які містяться у постановках ВСУ від 25.12.2013 у справі № 6-78цс13, від 11.05.2016 у справі № 6-806цс16, постановках КГС ВС від 28.11.2019 у справі № 910/8357/18, від 17.06.2020 у справі № 910/12712/19, від 20.01.2021 у справі № 910/8992/19 (910/20867/17), від 16.03.2021 у справі № 910/3356/20, від 18.03.2021 у справі № 916/325/20, від 19.02.2021 у справі № 904/2979/20 тощо.

Тому в кожній справі про визнання правочину недійсним суд повинен встановити наявність тих обставин, з якими закон пов'язує визнання правочину недійсним і настання певних юридичних наслідків.

Визнання недійсними правочинів боржника у межах справи про банкрутство спрямоване на досягнення однієї з основних цілей процедури неплатоспроможності –максимально можливе справедливе задоволення вимог кредиторів.

Отже, кредитор (кредитори) та арбітражний керуючий є тими зацікавленими особами у справі про банкрутство, які мають право звертатися з позовами про захист майнових прав та інтересів з підстав, передбачених нормами ЦК України, ГК України чи інших законів, у межах справи про банкрутство і таке звернення є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість відновлення порушених прав кредиторів та боржника.

Більш того, частина третя статті 12 КУзПБ зобов'язує арбітражного керуючого під час реалізації своїх прав та обов'язків діяти добросовісно, розсудливо та з метою, з якою ці права та обов'язки надано (покладено).

Проаналізувавши документи та фактичні обставини ще на стадії розпорядження майном або у процедурі ліквідації, арбітражний керуючий зобов'язаний самостійно визначитися з наявністю підстав для подання заяви (позову) про визнання недійсними правочинів боржника для збільшення ліквідаційної маси, відновлення порушених прав кредиторів і погашення їх вимог.

Наведене є свідченням, що подання заяв про визнання недійсними правочинів боржника в разі встановлення арбітражним керуючим наявності фраздаторних

правочинів боржника, вчинених у підозрілий період, – це обов'язок арбітражного керуючого, який спрямований на виявлення та повернення майна боржника у справі про банкрутство, та свідченням безсумнівної повноти дій ліквідатора у ліквідаційній процедурі. За відсутності підстав для твердження, що правочини боржника, укладені у підозрілий період, є фраздаторними, ліквідатор зазначає про таку відсутність у своєму остаточному звіті. Невиконання зазначеного обов'язку є підставою для відмови господарським судом у затвердженні звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу, що узгоджується з положеннями частини четвертої статті 65 КУзПБ.

Обов'язок ліквідатора здійснити повноту дій, спрямованих на виявлення та повернення активів боржника (частина перша статті 65 КУзПБ), кореспондується з правовою презумпцією сумнівності правочинів при дослідженні угод боржника у справі про банкрутство. Поняття правової презумпції сумнівності правочинів при дослідженні угод боржника розкрито у правових висновках ВС (постанова КГС ВС від 30.01.2019 у справі № 910/6179/17).

Фраздаторними правочинами в юридичній науці та в останні роки в українській судовій практиці називають договори, що вчиняються з метою завдати шкоди кредитору.

Стаття 13 ЦК України, у якій визначаються межі здійснення цивільних прав, встановлює, що цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства. Зокрема, при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довіллю або культурній спадщині, а також не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Учасники цивільних відносин при здійсненні своїх прав зобов'язані діяти добросовісно, утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб; не допускаються дії, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах. На цих засадах мають ґрунтуватися і договірні відносини.

Фраздаторні правочини (правочини, що вчинені боржником на шкоду кредиторам) в українському законодавстві регулюються тільки в певних сферах, зокрема у банкрутстві (стаття 20 Закону про банкрутство (до введення в дію КУзПБ), стаття 42 КУзПБ), при неплатоспроможності банків (стаття 38 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб"); у виконавчому провадженні (частина четверта статті 9 Закону України "Про виконавче провадження").

ВП ВС кваліфікує правочини, що вчинені боржником на шкоду кредиторам, як фраздаторні правочини, зробивши такий правовий висновок:

«Однією з основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК України) і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними, тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Згідно із частинами другою та третьою статті 13 ЦК України при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або культурній спадщині. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Цивільно-правовий договір (в тому числі й договір дарування) не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення (в тому числі вироку) про стягнення коштів, що набрало законної сили. Боржник (дарувальник), проти якого ухвалено вирок про стягнення коштів та відкрито виконавче провадження, і його сини (обдаровувані), які укладають договір дарування, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки укладається договір дарування, який порушує майнові інтереси кредитора і спрямований на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Як наслідок, не виключається визнання недійсним договору, спрямованого на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України)" (постанова ВП ВС від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц).

Отже, договір, який укладений з метою уникнути виконання договору та зобов'язання зі сплати боргу, є зловживанням правом на укладання договору та розпорядження власністю, оскільки унеможливорює виконання зобов'язання і завдає шкоди кредитору. Такий договір може вважатися фrawdаторним і бути визнаний судом недійсним за позовом особи, право якої порушено, тобто кредитора.

ВП ВС у наведеній справі зазначав, що позивач має право звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що спрямований на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України) і послатися на спеціальну норму, що передбачає визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена статтею 234 ЦК України, так і інша, наприклад, підстава, передбачена статтею 228 ЦК України.

Проте боржники не лише за допомогою фіктивних правочинів унеможливають звернення стягнення на своє майно. Недобросовісні боржники використовують різноманітні механізми, і протистояти відповідним зловживанням лише за допомогою конструкції фіктивного правочину навряд чи можливо. Отже, виникає сумнів у кваліфікації фіктивного правочину або правочину, що порушує публічний порядок, як видів фrawdаторного.

Тому необхідно розмежовувати кваліфікацію фіктивних та фrawdаторних правочинів.

Фіктивний правочин, на відміну від фраздаторного, виключає наявність наміру створити юридичні наслідки в момент його вчинення, що, в свою чергу, унеможлиблює виникнення будь-яких майнових наслідків, оскільки такий правочин їх не породжує. Оскільки на підставі фіктивного правочину відсутня можливість передачі майна, *restitutio in integrum* виключається юридичною конструкцією фіктивного правочину. Якщо ж буде встановлено, що така передача *de facto* відбулася, такий правочин не може бути кваліфікований як фіктивний, і тому норма статті 234 ЦК України не підлягає застосуванню, адже фіктивний правочин *de jure* не породжує будь-яких правових наслідків. У свою чергу, правові наслідки визнання фіктивного правочину недійсним встановлюються законами (частина третя статті 234 ЦК України).

Фіктивний правочин характеризується тим, що сторони не бажають настання правових наслідків, обумовлених договором; усі сторони договору поінформовані про його фіктивність; письмовим текстом договору створюється лише видимість правовідносин між сторонами; мета вчинення фіктивного правочину не має значення.

Крім того, відповідно до висновків ВС, якщо хоча б одна зі сторін оспорюваного договору намагалася досягти правового результату, то цей правочин не може визнаватися фіктивним. Зокрема, як зазначено в постанові ВС від 03.09.2019 у справі № 904/4567/18, ВС у застосуванні приписів статі 234 ЦК України у подібних правовідносинах послуговувався, зокрема, тим, що в разі коли на виконання правочину було передано якесь майно, такий правочин не може розцінюватися як фіктивний.

Практичне правозастосування виходить з того, що "фіктивний правочин характеризується тим, що сторони вчиняють такий правочин лише для вигляду, знаючи заздалегідь, що він не буде виконаний. При вчиненні фіктивного правочину сторони мають інші цілі, ніж ті, що передбачені правочином. Причому такі цілі можуть бути протизаконними або фіктивний правочин може взагалі не мати правової мети. Визнання фіктивного правочину недійсним потребує встановлення господарським судом умислу його сторін. Сам по собі факт невиконання сторонами умов правочину не робить його фіктивним. Для визнання правочину фіктивним ознака вчинення його лише для вигляду має бути властива діям обох сторін правочину. Якщо одна сторона діяла лише для вигляду, а інша – намагалася досягти правового результату, такий правочин не можна визнати фіктивним" (постанова ВС від 19.11.2019 у справі № 924/1014/18).

Аналогічна правова позиція наведена в постановках ВС від 11.04.2018 у справі № 910/11715/17, від 08.08.2018 у справі № 920/1144/17, від 21.08.2018 у справі № 910/11565/17, від 26.02.2019 у справі № 925/1453/16.

Що ж до фраздаторного правочину як зловживання правом, то намір заподіяти зло є неодмінним і єдиним надійним критерієм шикани (зловживання правом).

Фраздаторні угоди – це угоди, що завдали шкоди боржнику (як приклад, угода з метою виведення майна). Мета такого правочину в момент його укладання

є прихованою, але проявляється через дії або бездіяльність, що вчиняються боржником як до, так і після настання строку виконання зобов'язання цілеспрямовано на ухилення від виконання обов'язку.

Фраудаторним правочином може бути як оплатний (договір купівлі-продажу), так і безоплатний договір (договір дарування), а також може бути як односторонній, так і двосторонній чи багатосторонній правочин.

Формулювання критеріїв фраудаторності правочину залежить від того, який правочин на шкоду кредитору використовує боржник для уникнення задоволення їх вимог.

Зокрема, але не виключно, такими критеріями можуть бути:

- момент вчинення оплатного відчуження майна або дарування (вчинення правочину в підозрілий період, упродовж 3-х років до порушення провадження у справі про банкрутство, після відкриття провадження судової справи, відмови в забезпеченні позову і до першого судового засідання у справі);

- контрагент, з яким боржник вчинив оспорювані договори (родичі боржника, пов'язані або афілійовані юридичні особи);

- щодо оплатних цивільно-правових договорів важливе значення має ціна (ринкова, неринкова ціна), і цей критерій має враховуватися.

Вчинення власником майна правочину з розпорядження належним йому майном з метою унеможливити задоволення вимоги іншої особи – стягувача за рахунок майна цього власника може бути кваліфіковане як зловживання правом власності, оскільки власник використовує правомочність розпорядження майном на шкоду майновим інтересам кредитора (висновок, викладений у постанові об'єднаної палати КГС ВС від 07.12.2018 у справі № 910/7547/17).

Особа, яка є боржником перед своїми контрагентами, повинна утримуватися від дій, які безпідставно або сумнівно зменшують розмір її активів. Угоди, що укладаються учасниками цивільних відносин, повинні мати певну правову і фактичну мету, яка не має бути очевидно неправомірною та недобросовісною. Угода, що укладається "про людське око", таким критеріям відповідати не може.

Отже, будь-який правочин, вчинений боржником у період настання у нього зобов'язання з погашення заборгованості перед кредитором, внаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним, має ставитися під сумнів у частині його добросовісності і набуває ознак фраудаторного правочину, що вчинений боржником на шкоду кредиторам (див. висновки, викладені у постановках КГС ВС від 28.11.2019 у справі № 910/8357/18, від 03.03.2020 у справі № 910/7976/17, від 03.03.2020 у справі № 904/7905/16, від 03.03.2020 у справі № 916/3600/15, від 26.05.2020 у справі № 922/3796/16, від 04.08.2020 у справі № 04/14-10/5026/2337/2011, від 17.09.2020 у справі № 904/4262/17, від 22.04.2021 у справі № 908/794/19 (905/1646/17)).

Одним із завдань ВС є формування висновків про застосування норм права, усунення недоліків законодавчої техніки та нормативних прогалів.

Підсумовуючи наведене, ВС дійшов висновків про те, що фраудаторним може виявитися будь-який правочин, що здійснюється між учасниками господарських

правовідносин, який укладений на шкоду кредиторам. Такий правочин може бути визнаний недійсним в порядку позовного провадження у межах справи про банкрутство відповідно до статті 7 КУзПБ на підставі пункту б частини першої статті 3 ЦК України як такий, що вчинений всупереч принципу добросовісності, та частин третьої, шостої статті 13 ЦК України з підстав недопустимості зловживання правом, на відміну від визнання недійсним фіктивного правочину лише відповідно до статті 234 ЦК України.

У такому разі звернення в межах справи про банкрутство з позовом про визнання недійсними правочинів боржника на підставі загальних засад цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість захисту порушених прав кредиторів та боржника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.11.2021 у справі № 905/2030/19 (905/2445/19) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102147785>.

13. Звернення в межах справи про банкрутство із заявою про визнання результатів аукціону недійсними особою, яка не є «зареєстрованим учасником аукціону» і водночас щодо якої організатор торгів не ухвалив жодного з рішень, передбачених статтею 61 Закону про банкрутство (зокрема, про відмову в допуску заявника до участі в аукціоні), може бути визнано ефективним способом захисту порушеного права такої особи виключно в разі встановлення в судовому порядку обставин здійснення такою особою всіх передбачених цим Законом дій щодо набуття статусу «зареєстрованого учасника аукціону» та вчинення перешкод із боку організатора аукціону в участі такої особи в аукціоні

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу ТОВ "Вест Прайт" на рішення Господарського суду міста Києва від 15.02.2020 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 16.06.2021 у справі № 920/16832/19 за позовом ТОВ "Аквабуд Еко" до ТБ "Перша Універсальна Біржа "Україна" (відповідач-1), ТОВ "Вест Прайт" (відповідач-2) про визнання недійсним аукціону з продажу майна в межах справи № 910/21182/15 про банкрутство ДП "Національна кінематика України" і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Ухвалою Господарського суду міста Києва порушено провадження у справі про банкрутство ДП "Національна кінематика України".

Ухвалою попереднього засідання затверджено реєстр вимог кредиторів боржника.

Ухвалою цього ж суду затверджено план санації боржника.

У подальшому господарським судом продовжено строк процедури санації та повноважень керуючого санацією.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, задоволено позов ТОВ "Аквабуд Еко" у межах справи про

банкрутство ДП "Національна кінематика України", визнано недійсними результати аукціону з продажу майна боржника.

Не погоджуючись із зазначеними судовими рішеннями, ТОВ "Вест Прайт" звернулося до КГС ВС із касаційною скаргою, в якій просило їх скасувати та ухвалити нове рішення про відмову в задоволенні позову.

ОЦІНКА СУДУ

Залишаючи оскаржувати судові рішення без змін, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС зазначив таке.

ВС неодноразово висловлювався з приводу кола осіб, які можуть звертатися до суду з вимогами про визнання результатів аукціону недійсними.

Так, в постанові від 02.10.2019 у справі № 5006/5/396/2012 ВС дійшов висновку, що вимагати визнання недійсними результатів аукціону, проведеного з порушенням вимог закону, можуть боржник (зокрема арбітражний керуючий від імені боржника) кредитори, зареєстровані учасники аукціону, особи, які вважають себе власником майна, що виставляється на аукціон. Інші особи, які бажали взяти участь в аукціоні, з такими вимогами звертатись не можуть.

Такий висновок ВС ґрунтується на тому, що в разі порушення вимог закону оскаржувати таке порушення шляхом звернення досуду з вимогами про визнання недійсними результатів аукціону можуть лише ті особи, які є зацікавленими у продажі майна за найвищою ціною.

До осіб, які є зацікавленими, віднесено також зареєстрованих учасників аукціону, оскільки під час підготовки та проведення аукціону можуть бути допущені порушення, що можуть вплинути на результати аукціону.

За висновком ВС, інші особи, які бажали взяти участь в аукціоні, не були зареєстровані та не змогли взяти у ньому участь, не можуть оскаржувати результати аукціону шляхом пред'явлення вимоги про визнання недійсними результатів аукціону.

Водночас особи, які здійснили суттєві об'єктивні дії, спрямовані на набуття статусу учасника аукціону, бажали взяти участь в аукціоні, мали свій інтерес: вони сподівались, взявши участь в аукціоні, придбати відповідне майно. Оскільки такий інтерес є правомірним, то він має бути захищений від посягань на нього.

Відповідальність організатора аукціону перед особами, які не змогли взяти участь або перемогти на аукціоні, передбачена статтею 53 Закону про банкрутство. Це і є належним способом захисту правомірного інтересу таких. До того ж слід мати на увазі, що право на стягнення штрафу мають лише ті особи, які намагалися взяти участь та перемогти на аукціоні.

Визначаючи коло суб'єктів, які мають право на оскарження аукціону та договору, укладеного за його результатами, в порядку частини третьої статті 55 Закону про банкрутство, ВС застосував змішаний критерій, встановивши суб'єктів, управнених на оскарження аукціону як за їх статусом (зареєстровані учасники аукціону, особа, яка вважає себе власником виставленого на продаж майна), так і за ознакою "зацікавленість у продажу майна за найвищою ціною" для оцінки

за критерієм юридичної заінтересованості обґрунтування порушеного права (інтересу) особи, яка оспорує аукціон.

Тобто критерієм визначення кола суб'єктів, які мають право на оскарження аукціону, проведеного в межах справи про банкрутство та укладеного за його результатами договору, встановлено фактично поєднання двох критеріїв, які дають змогу з'ясувати наявність в особи такого права, а саме: 1) статус особи, яка оскаржує результати аукціону; 2) зацікавленість цієї особи у продажу майна за найвищою ціною.

У постанові від 20.05.2021 у справі № 910/24368/14 ВС уточнив наведений у постанові від 02.10.2019 у справі № 5006/5/396/2012 висновок щодо кола осіб, які можуть оспорювати результати аукціону з продажу майна банкрута шляхом включення до кола таких суб'єктів уповноваженої особи засновників (учасників, акціонерів) боржника.

Отже, ВС з метою забезпечення єдності судової практики сформовано відповідну правову позицію стосовно кола осіб, які можуть оспорювати результати аукціону з продажу майна банкрута.

Крім того, із зазначених правових позицій ВС вбачається, що одним із суб'єктів, які мають право на оскарження аукціону та договору, укладеного за його результатами, в порядку частини третьої статті 55 Закону про банкрутство є зареєстровані учасники аукціону.

За приписами частини четвертої статті 49 Закону про банкрутство суб'єктами аукціону є його замовник, організатор та учасники.

За частиною сьомою статті 49 Закону про банкрутство учасниками аукціону можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, юридичні особи України та іноземні юридичні особи, які подали необхідні документи та пройшли процедуру реєстрації виконавцем аукціону відповідно до цього Закону.

Статтею 61 Закону про банкрутство встановлено порядок допуску до участі в аукціоні.

Зокрема, частиною першою цієї статті регламентовано, що рішення організатора аукціону про допуск заявників до участі в торгах приймається за наслідками розгляду поданих заяв на участь в аукціоні і оформляються протоколом про визначення учасників аукціонів.

До участі в торгах допускаються заявники, що подали заяви на участь в аукціоні і документи, що додавалися до них, які відповідають вимогам, встановленим цим Законом і зазначеним у повідомленні про проведення торгів. Заявники, допущені до участі в торгах, визнаються учасниками аукціону.

“Зареєстрованим учасником аукціону” визнаються особи, які в установленому Законом про банкрутство порядку подали необхідні документи, пройшли процедуру реєстрації та виконавцем аукціону допущені до участі у торгах, про що свідчить відповідне протокольне рішення.

Таке визначення поняття “зареєстрований учасник аукціону” наведене в постанові ВС від 17.06.2021 у справі № 922/605/15, в якій зазначено, що Закон про банкрутство (частина шоста статті 61) визначає спосіб захисту прав та інтересів осіб,

що не були допущені до участі в аукціоні, та відповідальність організатора аукціону (стаття 56 Закону про банкрутство).

Системний аналіз положень частини восьмої статті 44, статей 60, 61 Закону про банкрутство свідчить, що відмова у визнанні заявника учасником торгів може бути оскаржена саме в межах справи про банкрутство, охоплюється поняттям "спори, які виникають при проведенні аукціонів", що мають розглядатися із застосуванням приписів статті 56 Закону про банкрутство у випадку встановлення порушень з боку організатора аукціону.

Ураховуючи, що законодавець у Законі про банкрутство визначив спосіб захисту прав та інтересів осіб, які не були допущені до участі в аукціоні та відповідальність організатора аукціону, питання про порушення статті 61 Закону щодо допуску до участі в аукціоні має вирішуватися саме в рамках розгляду такого спору в межах справи про банкрутство як "спори, які виникають при проведенні аукціонів".

У зазначеній постанові ВС дійшов висновку, що встановлення порушень статті 61 Закону в частині допуску до участі в аукціоні в межах розглянутих спорів відповідно до сталої судової практики може бути підставою визнання результатів аукціону недійсними в порядку частини третьої статті 55 Закону про банкрутство.

За висновками ВС, визнання недійсними результатів аукціону за наявності неоскарженого та некасаваного у визначеному законом порядку рішення організатора аукціону щодо визначення учасників порушує встановлений законом порядок та рівність прав інших учасників, які подали в передбаченому порядку заяви на участь, визнані учасниками оспорюваного аукціону та взяли у ньому участь.

Однак у цій справі судами встановлено, що ТОВ "Аквабуд Еко" не набуло ані статусу зареєстрованого учасника аукціону, якому за правовою позицією ВС (постанова від 02.10.2019 у справі № 5006/5/396/2012) надано право оскарження результатів аукціону, проведеного в межах справи про банкрутство, ані особи, щодо якої прийнято рішення організатора аукціону (стаття 61 Закону про банкрутство) про відмову в допуску заявника до участі в аукціоні, що відповідно до правової позиції ВС (постанова від 17.06.2021 у справі № 922/605/15) дало б змогу такій особі захистити свої права в порядку, визначеному статтями 44, 60, 61 Закону про банкрутство.

Ураховуючи наведені обставини, а також відсутність у законодавстві, що регулює процедуру банкрутства (Закон про банкрутство), чітко визначених способів захисту порушеного права осіб, які не є "зареєстрованими учасниками аукціону" та щодо яких не було прийнято жодного з рішення, передбаченого статтею 61 Закону про банкрутство (зокрема, про відмову в допуску заявника до участі в аукціоні), із встановленням в судовому порядку обставин вчинення перешкод з боку організатора аукціону в участі особи в аукціоні, а отже, порушень порядку допуску до участі в аукціоні, ВС дійшов висновку, що звернення особи в межах справи про банкрутство із заявою про визнання результатів аукціону недійсними є ефективним способом захисту порушеного права, але не безальтернативним.

З огляду на наведене ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про наявність підстав для задоволення вимог ТОВ "Аквабуд Еко" та визнання

недійсними результатів аукціону з продажу частини майна боржника у процедурі санації ДП “Національна кінематика України”.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.11.2021 у справі № 910/21182/15 (910/16832/19) можна ознайомитися за посиланням – <https://reestr.court.gov.ua/Review/103851704>.

14. Умови застосування процедур банкрутства, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, якщо інше не передбачено КУзПБ або міжнародним договором України, згоду на обов'язковість якого надала Верховна Рада України, визначено статтею 97 вказаного Кодексу; такі процедури здійснюються за принципом взаємності

ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС розглянув касаційну скаргу керуючого іноземною процедурою банкрутства АТ “СіджіЕмЧек а.с.” магістра Еміля Фішера на постанову Північного апеляційного господарського суду від 15.02.2021 у справі № 910/5107/20 за заявою керуючого іноземною процедурою банкрутства АТ “СіджіЕмЧек а.с.” магістра Еміля Фішера про визнання іноземної процедури банкрутства та керуючого іноземною процедурою банкрутства в Україні і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Керуючий іноземною процедурою банкрутства АТ «СіджіЕмЧек а.с.» (CGM Czech a.s.) магістр Еміль Фішер звернувся до Господарського суду міста Києва із заявою, в якій просив визнати в Україні іноземну процедуру банкрутства та керуючого іноземною процедурою банкрутства товариства, ввести мораторій на задоволення вимог кредиторів та процедуру розпорядження майном.

Підставою для звернення до суду з відповідною заявою слугували відкрите Крайовим судом міста Градец Кралове (Чеська Республіка) провадження у справі про банкрутство товариства, яке створене та здійснює діяльність за законодавством Чеської Республіки, набуття ним у 2019 році права власності на майно в Україні та необхідність реалізації на території України належного йому майна.

Ухвалою Господарського суду міста Києва визнано в Україні іноземну процедуру банкрутства зазначеного товариства та керуючого іноземною процедурою банкрутства товариства магістра Еміля Фішера, введено мораторій на задоволення вимог кредиторів та процедуру розпорядження майном.

Постановою Північного апеляційного господарського суду ухвалу суду першої інстанції скасовано і ухвалено нове рішення, яким провадження у справі закрито.

Як зазначив суд апеляційної інстанції, системний аналіз частини третьої статті 97, частини другої статті 99 КУзПБ свідчить, що застосування іноземної процедури банкрутства між Україною і Чеською Республікою є можливим виключно за наявності відповідного міжнародного договору. Ураховуючи, що чинний з 18.11.2002 Договір про взаємну правову допомогу між Україною і Чеською Республікою в цивільних справах від 28.05.2001 не передбачає застосування процедур іноземного банкрутства, апеляційний суд дійшов висновку про закриття провадження у справі.

Не погоджуючись із зазначеним судовим рішенням, керуючий іноземною процедурою банкрутства Акціонерного товариства "СіДжіЕмЧек а.с." (CGM Czech a.s.) магістр Еміль Фішер звернувся до КГС ВС із касаційною скаргою, у якій просив скасувати постанову суду апеляційної інстанції та залишити в силі ухвалу місцевого суду.

ОЦІНКА СУДУ

Скасовуючи постанову суду апеляційної інстанції та направляючи справу на новий розгляд до апеляційного суду, ВС у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС зазначив таке.

Умови застосування процедур банкрутства, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства, якщо інше не передбачено КУЗПБ або міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, визначені статтею 97 зазначеного Кодексу, і названі процедури здійснюються за принципом взаємності.

Принцип взаємності вважається дотриманим, якщо буде встановлено, що міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачена можливість такого співробітництва іноземної держави з Україною.

За змістом положень частин четвертої, п'ятої статті 97 КУЗПБ господарський суд відмовляє у застосуванні міжнародних аспектів банкрутства, якщо їх застосування суперечить публічному порядку, суверенітету та основним принципам законодавства України. Господарський суд має право відмовити у застосуванні положень цього розділу, якщо відповідний іноземний суд відмовився співпрацювати з господарським судом чи арбітражним керуючим України.

Україна ратифікувала 10.01.2002 Договір про взаємну правову допомогу між Україною і Чеською Республікою в цивільних справах від 28.05.2001, в преамбулі якого зазначено, що, прагнучи удосконалювати співробітництво в галузі правової допомоги, сторони домовились укласти цей Договір про правову допомогу в цивільних справах.

Відповідно до статті першої цього Договору цивільними вважаються справи, що, зокрема, виникають з комерційних правовідносин. Громадянами однієї з договірних сторін є особи, які мають громадянство цієї договірної сторони згідно з її законодавством. Положення цього Договору про громадян договірних сторін поширюються відповідним чином на юридичних осіб, створених згідно із законодавством договірної сторони, на території якої вони мають своє місцезнаходження, а також на юридичних осіб, заснованих згідно із законодавством третьої держави, що здійснюють підприємницьку діяльність на території договірних сторін відповідно до їх законодавства.

Статтею 9 Договору про взаємну правову допомогу між Україною і Чеською Республікою в цивільних справах від 28.05.2001 передбачено, що договірні сторони надаватимуть одна одній правову допомогу шляхом здійснення окремих процесуальних дій, зокрема складання, направлення та вручення документів,

проведення експертиз, допиту учасників, свідків, експертів та інших осіб, а також виконання рішень органів юстиції.

При цьому жодних винятків щодо взаємної правової допомоги у справах про банкрутство ні зазначений міжнародний договір, ні КУзПБ не містять.

З наведеного вбачається, що чинний між Україною та Чеською Республікою договір від 28.05.2001 визначає взаємну правову допомогу у справах, які виникають з комерційних правовідносин, до яких відносяться і справи про банкрутство.

Оскільки судами попередніх інстанцій не встановлено обставин, які б дали змогу вважати, що визнання в Україні іноземної процедури банкрутства і повноважень керуючого іноземною процедурою банкрутства товариства суперечить публічному порядку, суверенітету та основним принципам законодавства України, а також не виявлено фактів відмови відповідного іноземного суду Чеської Республіки у співпраці з господарським судом чи арбітражним керуючим України, принцип взаємності у цій справі є дотриманим.

Тож суд апеляційної інстанції припустився неправильного тлумачення вимог закону, внаслідок чого дійшов помилкових висновків про закриття провадження у справі та не переглянув по суті судові рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.12.2021 у справі № 910/5107/20 можна ознайомитися за посиланням – <https://reestr.court.gov.ua/Review/104291599>.

Огляд правових висновків Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень – грудень 2021 року / Упоряд. управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство. Київ, 2022. – 60 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua